

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Zavrnutie Saula:
1 Sam 15 z naratologickej
perspektívy**

Eva Radochová

Katedra Starého zákona
Vedúci práce odb. as. Petr Sláma Th.D.
Študijný program Evangelická Teologie
Študijný odbor Evangelická Teologie

Praha 2010

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu s názvom Zavrnutie Saula: 1 Sam 15 z naratologickej perspektívy napísala samostatne a výhradne s použitím uvedených prameňov.

Súhlasím s tým, aby práca bola zverejnená pre účely výskumu a súkromného štúdia.

V Prahe dňa 29.6.2010

Eva Radochová

Bibliografická citácia

Zavrnutie Saula [rukopis]: 1 Sam 15 z naratologickej perspektívy : diplomová práca / Eva Radochová; vedúci práce: Petr Sláma. -- Praha, 2010--74 s.

Anotácia

Táto práca sa zameriava na rozbor 1 Sam 15 pomocou naratologickej metódy. Po načrtnutí doterajších výsledkov historicko-kritického skúmania ohľadom tohto textu a predstavení teórie naratológie a jej literárneho prístupu, sa venuje detekcii a popisu naratologických štruktúr a stavebných blokov 1 Sam 15 – ohraničenia naratívu, popisu zápletky, postáv, fokalizácie a štýlu tohto naratívu.

Kľúčové slová

starozákonný naratív – naratívna analýza – zápletky – postava – 1. kniha Samuelova – kráľ Saul

Summary

This essay focuses on analysis of 1 Sam 15 by narratological method. After introducing the results of previous historical-critical investigation regarding this text and introduction to theory of narratology and its literary approach, it deals with identification and description of narratological structures and building blocks of 1 Sam 15 – with delimitation of narrative, description of plot, characters, focalization, and literary style of this narrative.

Keywords

Old testament narrative – narrative analysis – plot – character – 1st book of Samuel – king Saul

Podakovanie

Ďakujem as. Petrovi Slámovi za jeho veľkú pomoc a ochotu. Jeho rady mi pomáhali s konkrétnymi otázkami, aj so spôsobom, akým k diplomovej práci pristupovať.

Tiež by som chcela poďakovať ostatným účastníkom procesu písania tejto diplomovej práce, za ich podporu a pochopenie.

Obsah

Úvod.....	7
1. Kapitola: Syntakticko-štrukturálny rozpis 1 Sam 15.....	9
2. Kapitola: 1 Sam z pohľadu historicko-kritickej metódy.....	14
2.1 Koncept M. Notha.....	15
2.2 Dnešná diskusia.....	16
2.3 Redakcia Deuteronomistického diela.....	16
2.4 Sam 15 z deuteronomistickej perspektívy.....	18
3. Kapitola: Naratológia.....	20
3.1 Základné aspekty naratívu.....	21
3.2 Čas a priestor.....	22
3.2.1 Čas: Chronológia.....	23
3.2.2 Čas: Trvanie.....	24
3.2.3 Čas: Frekvencia.....	25
3.2.4 Priestor.....	26
3.3 Zápletka.....	27
3.4 Delimitácia naratívu.....	29
3.5 Postavy a charakterizácia.....	30
3.5.1 Klasifikácia postáv.....	31
3.5.2 Charakterizácia postáv.....	32
3.6 Fokalizácia.....	32
3.7 Účastníci naratívnej komunikačnej situácie.....	34
3.8 Špecifiká starozákonných naratívov.....	35
4. Kapitola: 1 Sam 15 z naratologickej perspektívy.....	39
4.1 Delimitácia naratívu 1 Sam15.....	39
4.2 Zápletka.....	40
4.2.1 Zápletka: Expozícia.....	40
4.2.2 Zápletka: Zauzlenie.....	44
4.2.3 Zápletka: Climax.....	47
4.2.4 Zápletka: Rozuzlenie.....	48
4.2.5 Zápletka: Záver.....	51
4.3 Postavy.....	51
4.3.1 Samuel.....	53
4.3.2 Samuel: Vzťahy.....	54
4.3.3 Saul.....	56
4.3.4 Saul: Vzťahy.....	60

4.3.5	Hospodin.....	61
4.3.6	Hospodin: Vzťahy.....	63
4.3.7	Rozprávač.....	63
4.3.8	Dávid.....	64
4.4	Zápletká alebo postava?.....	64
4.5	Fokalizácia.....	65
4.6	Štýl.....	66
	Zhrnutie a záver.....	69
	Zoznam literatúry.....	71
	Prílohy.....	74

Úvod

Predtým, než sa v tejto diplomovej práci pokúsim predstaviť 1 Sam 15 z naratologickej perspektívy, chcem predstaviť jednotlivé predstupne, ktoré sa k tejto práci a k rozmyšľaniu o naratíve 1 Sam 15 vzťahujú –po syntakticko-štrukturálnom rozbere textu prvým cieľom bude krátko opísať prístup ku danému naratívu z pohľadu historicko-kritickej metódy, ktorá významne ovplyvňovala pohľad na text posledných 200 rokov, ďalej predstavím naratologický prístup, (ktorý patrí medzi synchronne metódy a v poslednom čase nadobudol značnú obľubu), a načrtnem pole stretu týchto dvoch metód. Pomocou kategórií vysvetlených v kapitole o naratológii sa pustím do rozboru vlastnej textovej jednotky 1 Sam 15.

1 Sam 15 sa stala dávno predtým mnou záujmom mnohých biblistov pracujúcich rozličnými exegetickými metódami. Z prác prístupných v našom okolí môžem spomenúť napríklad štúdiu Barbary Green¹, ktorá sa zaoberá rozborom 1. knihy Samuela a postavy Saula dialogickou metódou – veľmi zaujímavým existenciálnym prístupom, ktorý (zjednodušene povedané) daný text kladie pred čitateľa ako osobné zrkadlo a výzvu. Sarah Nicholson² pri rovnakom zameraní volí intertextuálny prístup – všíma si a porovnáva vykreslenie Saula v 1. knihe Samuela a iných dielach. David Gunn³ podniká zaujímavý pokus interpretovať postavu Saula ako klasického tragického hrdinu (Saul je predstavený v pozitívnejšom svetle, ako takmer-nevinná obeť). Z diachronicky prístupujúcich biblistov sa konkrétne 1 Sam 15 venuje talian

¹ GREEN, Barbara, *How Are the Mighty Fallen? A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*, London: Sheffield Academic Press, 2003

² NICHOLSON, Sarah, *Three Faces of Saul: An Intertextual Approach to Biblical Tragedy*, London: Sheffield Academic Press, 2002

³ GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980

Foresti⁴, o „premostenie“ a komunikáciu synchrónnych a diachrónnych metód sa snaží Philips Long⁵.

Pomocou pri exegéze zostávajú komentárové rady. V tejto práci ako sekundárny zdroj informácií používam konkrétne International Critical Commentary, Word Biblical Commentary a Anchor Bible Commentary.

Vo vlastnom naratologickom rozbere 1 Sam 15 sa snažím držať sa bližšie pri čistom identifikovaní a popise jednotlivých stavebných kameňov naratívu tejto kapitoly, vzhľadom na jej nejasnosť na viacerých úrovniach sa nevyhnem ani načrtnutiu interpretačných rozcestí niekoľkých miest naratívu. Voľnejšie interpretácie sa však snažím redukovať na minimum.

Zvolený text má kľúčový význam v širšom naratíve o Saulovi (1 Sam 9– 2 Sam 1) a je súčasťou ešte väčších a obsiahlejších makro-celkov. V tejto diplomovej práci sa však budem venovať iba samotnému naratívu 1 Sam 15, ktorý tvorí samostatnú textovú jednotku, ucelený príbeh. Taktiež sa vzdávam aj uvádzania širšieho kontextu a nasvietenia udalostí 1 Sam 15. Saul predstavený v tejto diplomovej práci je len Saulom, ako ho prezentuje 1 Sam 15, Samuel je Samuelom 1 Sam 15, Hospodin takisto.

Tieto obmedzenia možno trochu ochudobňujú po viacerých stránkach bohatý text skúmaného naratívu, ich prednosťou ale je, že umožnia lepšie sústredenie sa na konkrétny naratív, kapitola vynikne ako taká.

⁴ FORESTI, F., *The Rejection of Saul in the Perspective of the Deuteronomistic School: A Study of 1 Sm 15 and Related Texts*, Studia Theologica – Teresianum 5, Roma: Teresianum, 1984

⁵ LONG, Philips, *The Reign and Rejection of King Saul: A Case for Literary Coherence*, Atlanta: Scholar Press, 1989

1. Kapitola: Syntakticko- štrukturálny rozbor 1 Sam 15

וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל / אֶל-שָׁאוּל	1a	A povedal Samuel Saulovi:
אֲתִי שְׁלַח יְהוָה / לְמִשְׁחָךְ / לְמֶלֶךְ / עַל-עַמּוֹ עַל-יִשְׂרָאֵל	1b	“Mňa poslal Hospodin pomazať ťa za kráľa nad mojím ľudom, nad Izraelom.
וְעַתָּה שְׁמַע / לְקוֹל / דְּבַרֵי יְהוָה	1c	A teraz počúvaj hlas slov Hospodina.
כֹּה אָמַר יְהוָה / צְבָאוֹת	2a	Tak hovorí Hospodin zástupov:
פָּקַדְתִּי / אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה עִמָּלֶךְ / לְיִשְׂרָאֵל	2b	‘Pamätám, čo učinil Amálek Izraelu,
/ אֲשֶׁר-שָׂם / לוֹ / בְּדַרְךְ / בְּעֵלְתוֹ מִמִּצְרַיִם	2c	ktorý sa mu postavil do cesty, keď vystupoval z Egypta.
עַתָּה לֵךְ	3a	Teraz choď
וְהִכִּיתָ / אֶת-עִמָּלֶךְ	3b	a pobi Amáleka
וְהִחַרְמָתָם / אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ	3c	a vydaj kliatbe (vykonaj kliatbu nad) všetkým, čo mu patrí
וְלֹא תַחֲמוֹל / עָלָיו	3d	a nezľutuješ sa nad ním
וְהִמַּתָּ מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה מֵעַלְלָל וְעַד-יֹונֵק מִזֶּשֶׁר וְעַד-שֶׁה מִגִּמְלוֹ וְעַד-חֲמוֹר	3e 3f 3g 3h	a usmrtilíš od muža až po ženu od dieťaťa po kojenca od býka po jahňa od ľavy až po osla.”
וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל / אֶת-הָעָם	4a	A zvolal Saul ľud
וַיִּפְקְדֵם / בְּטֵלַאִים מֵאַתָּים אֶלֶף רִגְלֵי וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים / אֶת-אִישׁ / יְהוּדָה	4b 4c	a zhromaždil ich v Telaíme 200 000 pešiakov a 10 000 mužov júdskych
וַיָּבֵא שָׁאוּל / עַד-עִיר / עִמָּלֶךְ	5a	A prišiel Saul k mestu Amaleka
וַיִּרֶב / בְּנַחַל	5b	a v doline umiestnil zálohu.
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל / אֶל-הַקִּינִי	6a	A povedal Saul Kenijcom:
לִכּוּ	6b	“Chodte,
סֵרוּ	6c	odídte
רְדוּ מִתּוֹךְ עִמָּלֶךְ	6d	zostúpte preč zo stredu

פְּן־אֶסְפָּד עָמוּ	6e	Amálekovcov, aby som ťa nezničil s ním.
וְאַתָּה עָשִׂיתָהּ / חֶסֶד / עִם־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל	6f	Ty si učinil zľutovanie nad všetkými synmi Izraela
בְּעֹלֹתָם מִמִּצְרַיִם /	6g	keď vystupovali z Egypta.”
וַיָּסֶר קִינִי / מִתּוֹךְ עַמְלֵק	6h	A odišli Kenijci zo stredu Amáleka.
וַיִּדָּן שָׁאוּל / אֶת־עַמְלֵק	7a	A pobíjal Saul Amáleka
מִחַוִּילָה בּוֹאֵךְ שׁוּר	7b	od Chavíly smerom na Šúr, ktorý je oproti Egyptu.
/ אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם		
וַיַּחַפֵּשׂ אֶת־אֲגָג / מֶלֶךְ־עַמְלֵק / חִי	8a	A zajal Agaga, kráľa Amáleka, živého
וְאֶת־כָּל־הָעָם / הַחֲרִים / לְפִי־חֶרֶב	8b	A vykonal kliatbu nad všetkým ľudom ústami meča.
וַיַּחַמֵּל שָׁאוּל	9a	A zľutoval sa Saul
וְהָעָם / עַל־אֲגָג	9b	a ľud nad Agagom
וְעַל־מִיטֵב הַצֹּאן		a nad najlepším z oviec
וְהַבָּקָר		a dobytka
וְהַמִּשְׁנֵי		a druhého vrhu
וְעַל־הַכְּרִים		a baranov
וְעַל־כָּל־הַטּוֹב		a všetkého čo bolo dobré
וְלֹא אָבּוּ / הַחֲרִימָם	9c	A nechceli nad nimi vykonať kliatbu
וְכָל־הַמְּלָאכָה נִמְבָּזָה	9d	A všetko podradné a bezcenné vyhubili ako klaté
וְנָמַס / אֶתָּה הַחֲרִימוּ		
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה / אֶל־שְׁמוּאֵל / לֵאמֹר	10a	I stalo sa slovo Hospodinove Samuelovi hovoriac:
נַחֲמָתִי / כִּי־הִמְלַכְתִּי / אֶת־שָׁאוּל / לְמֶלֶךְ	11a	“Ľutujem, že som ustanovil Saula za kráľa
/ כִּי־שָׁב מֵאַחֲרַי	11b	pretože odvrátil sa odo mňa
וְאֶת־דְּבָרִי לֹא הִקִּים	11c	a mojimi slovami sa neriadi.”
וַיַּחַר לְשְׁמוּאֵל	11d	A vzplanul Samuel
וַיִּזְעַק / אֶל־יְהוָה / כָּל־הַלַּיְלָה	11e	a volal k Hospodinu celú noc.
וַיִּשְׁכֶם שְׁמוּאֵל	12a	A vstal Samuel skoro,

לְקַרְאֵת שָׂאוּל / בְּבֹקֶר	12b	aby ráno stretol Saula.
וַיִּגְדּוּ לְשִׁמוּאֵל / לֵאמֹר	12c	A oznámili Samuelovi hovoriac:
בְּאֶ-שָׂאוּל / הַכַּרְמֶלָה וַיִּהְיֶה מִצֵּיב / לוֹ / יָד וַיִּסֹּב וַיַּעֲבֹר וַיֵּרֵד / הַגִּלְגָּל	12d 12e 12f 12g 12h	“Ísiel Saul na Karmel, a hľa, postavil si tam pamätník a obrátil sa a pokračoval a zostúpil do Gilgálu.”
וַיָּבֵא שִׁמוּאֵל / אֶל-שָׂאוּל	13a	A prišiel Samuel k Saulovi
וַיֹּאמֶר שָׂאוּל לוֹ	13b	a povedal mu Saul:
בְּרוּךְ אַתָּה / לַיהוָה	13c	“Buď požehnaný, Ty Hospodinov,
הַקִּימְתִי / אֶת-דְּבַר יְהוָה	13d	naplnil som slovo Hospodina.”
וַיֹּאמֶר שִׁמוּאֵל וַיִּמָּה קוֹל-הַצֹּאן הַזֶּה / בְּאָזְנִי וְקוֹל הַבֶּקֶר / אֲשֶׁר אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ	14a 14b 14c	A povedal Samuel: “A čo je to za zvuk oviec v mojich ušiach a zvuk dobytky, ktorý počujem?”
וַיֹּאמֶר שָׂאוּל מֵעַמְלָקֵי הַבִּיאֹום / אֲשֶׁר חָמַל הָעָם /עַל-מִיטֵב הַצֹּאן וְהַבֶּקֶר לִמְעַן זִבַּח לַיהוָה / אֶל-הַיָּד	15a 15b 15c 15d 15e	a povedal Saul: “Od Amáleka sme ich priviedli, (to), čo ušetril ľud, najlepšie z oviec a dobytky, kvôli obeti Hospodinu, Tvojmu Bohu.
וְאֶת-הַיּוֹתֵר הִחְרַמְנוּ	15f	A nad zvyškom sme vykonali kliatbu.”
וַיֹּאמֶר שִׁמוּאֵל / אֶל-שָׂאוּל הֲרָף וְאֵנִידָה / לָךְ / אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה / אֵלַי / הַלַּיְלָה	16a 16b 16c 16d	A povedal Samuel Saulovi: “Prestaň! Musím ti oznámiť, čo mi povedal Hospodin tej noci.”
[וַיֹּאמֶר] / לוֹ דְּבַר	16e 16f	A povedal mu: “Hovor!”
וַיֹּאמֶר שִׁמוּאֵל	17a	A povedal Samuel:

<p>הָלוֹא / רֹאשׁ / שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אִם־קָטַן אֶתָּה בְּעֵינַיִךְ</p>	<p>17b 17c</p>	<p>“Či nie si Ty, malý vo svojich očiach, hlavou kmeňov Izraela?</p>
<p>וַיִּמָּשַׁח יְהוָה / לְמֶלֶךְ / עַל־יִשְׂרָאֵל</p>	<p>17d</p>	<p>A pomazal Ťa Hospodin za kráľa nad Izraelom.</p>
<p>וַיִּשְׁלַח יְהוָה / בְּדֶרֶךְ וַיֹּאמֶר</p>	<p>18a 18b</p>	<p>A poslal Ťa Hospodin na cestu a povedal:</p>
<p>לֵךְ וְהִחַרְמַתָּה / אֶת־הַחֲטָאִים / אֶת־עַמְלֶק</p>	<p>18c 18d</p>	<p>‘Chod’ a vykonaj kliatbu nad hriešnikmi Amáleka.</p>
<p>וְנִלְחַמְתָּ / בּוֹ / עַד כָּלֹתֶם אֹתָם</p>	<p>18e</p>	<p>A budeš bojovať s ním, kým ich nevyhubíš.’</p>
<p>וְלָמָּה לֹא־שָׁמַעַתָּ / בְּקוֹל יְהוָה</p>	<p>19a</p>	<p>Prečo si nepočúvol hlas Hospodinov</p>
<p>וַתַּעַטְ / אֶל־הַשָּׁלַל</p>	<p>19b</p>	<p>ale vrhol si sa na korisť</p>
<p>וַתַּעַשׂ / הָרַע / בְּעֵינֵי יְהוָה</p>	<p>19c</p>	<p>a učinil si zlé v očiach Hospodinových?”</p>
<p>וַיֹּאמֶר שָׁאוּל / אֶל־שְׁמוּאֵל אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי / בְּקוֹל יְהוָה וְאֵלֶיךָ / בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא / אֶת־אַגָּג מֶלֶךְ עַמְלֶק וְאֶת־עַמְלֶק הַחֲרַמְתִּי</p>	<p>20a 20b 20c 20d 20e 20f</p>	<p>A povedal Saul Samuelovi: “Veď som počúvol hlas Hospodina A išiel som cestou, na ktorú ma poslal Hospodin A priviedol som Agaga, kráľa Amálekovcov a nad Amálekom som vykonal kliatbu.</p>
<p>וַיִּקַּח הָעָם / מִהַשָּׁלַל צֹאן וּבָקָר רֵאשִׁית הַחֶרֶם לְזִבְחַ / לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּגִלְגָּל</p>	<p>21a 21b 21c</p>	<p>A zobraľ ľud z koristi oviec a dobytku, najlepšieho z klateho k obeti Hospodinu, Tvojmu Bohu v Gilgále.”</p>
<p>וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַחֲפִיץ / לַיהוָה / בְּעֵלֹת וּזְבָחִים כְּשָׁמַע / בְּקוֹל יְהוָה</p>	<p>22a 22b 22c</p>	<p>A povedal Samuel: “Páčia sa Hospodinu spalované obete a obetné hostiny (viac) ako počúvanie hlasu Hospodina?”</p>
<p>הִנֵּה שָׁמַע / מִזְבַּח טוֹב</p>	<p>22d</p>	<p>“Hľa, počúvať je lepšie ako obeť.</p>

לְהִקְשִׁיב / מִחֻלָּב אֵילִים	22e	a naslúčať lepšie ako tuk baranov.
כִּי חָטְאת־קֶסֶם מָרִי	23a	pretože ako hriech čarodejníctva je vzdor
וְאוֹן וְתַרְפִּים תִּפְצֹר	23b	a ako zvrátenosť terafimov je svojvoľnosť.
יַעַן מְאַסְתָּ / אֶת־דְּבַר יְהוָה	23c	Pretože si zavrhol slovo Hospodina,
וַיִּמְאַסֶּךָ / מִמּוֹלֶךְ	23d	zavrhol ťa ako kráľa.”
וַיֹּאמֶר שָׁאוּל / אֶל־שְׁמוּאֵל חָטָאתִי	24a 24b	Povedal Saul Samuelovi: “Zhrešil som, lebo som prestúpil ústa/ rozkaz Hospodinov a Tvoje slová,
כִּי־עֲבַרְתִּי / אֶת־פִּי־יְהוָה וְאֶת־דְּבָרֶיךָ	24c	pretože som sa bál ľudu a počúval ich hlas.”
/ כִּי יִרְאֵתִי / אֶת־הָעַם וְאֶשְׁמַע / בְּקוֹלָם	25a	“Teraz, prosím, vezmi môj hriech
וְעַתָּה שָׂא נָא אֶת־חַטָּאתִי	25b 25c	a vráť sa so mnou, a budem sa klaňať Hospodinu.”
וְשׁוּב עִמִּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה / לַיהוָה	26a 26b	Povedal Samuel Saulovi: “Nevrátim sa s tebou, lebo si odmietol slovo Hospodina.
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל / אֶל־שָׁאוּל לֹא אָשׁוּב / עִמָּךְ	26c	A zavrhol ťa Hospodin, aby si nebol kráľom nad Izraelom.”
כִּי מְאַסְתָּה / אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסֶּךָ יְהוָה / מֵהָיוֹת מֶלֶךְ / עַל־יִשְׂרָאֵל	27a	Otočil sa Samuel k odchodu
וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לָלֶכֶת	27b 27c	a chytil cíp jeho plášťa a odtrhol sa.
וַיִּחַזַּק / בְּכַנְף־מְעִילוֹ וַיִּקְרַע	28a 28b	A povedal mu Samuel: “Odtrhol Hospodin kráľovanie nad Izraelom od teba tento deň
וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵלָיו קִרְעֵ יְהוָה / אֶת־מַמְלַכּוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶיךָ / הַיּוֹם	28c	a dal tvojmu blížnemu, lepšiemu od teba.
וַיִּנְתְּנָה / לְרַעַף הַטּוֹב / מִמֶּךָ וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנְחַם	29a 29b	A tiež Sláva (?) Izraela nebude klamať a nebude ľutovať,

כי לא אדם הוא / להנחם	29c	lebo nie je človek, aby ľutoval.
ויאמר חטאתי עתה כבדני נא נגד זקני-עמי ונגד ישראל ושׁוב עמי והשתחויתי / ליהוה / אלהיך	30a 30b 30c 30d 30e	Povedal: “Zhrešil som. Teraz pocti ma, prosím, pred staršími môjho ľudu a pred Izraelom a vráť sa so mnou chcem sa kľaňať Hospodinu, Tvojmu Bohu.”
וישב שמואל / אחרי שאול	31a	A vrátil sa Samuel (idúc) za Saulom.
וישתחו שאול / ליהוה	31b	A kľanal sa Saul Hospodinu.
ויאמר שמואל הגישו אלי / את-אנג מלך עמלק	32a 32b	A povedal Samuel: “Privedte ku mne Agaga, kráľa Amáleka.”
וילך / אנג / מעדנת אליו	32c	A prišiel k nemu Agag sebavedomo.
ויאמר אנג אכן סר / מר-המות	32d 32e	A povedal si Agag: “Iste ma minula horkosť smrti.”
ויאמר שמואל כאשר שפלה / נשים / חרבך בן-תשכל / מנשים / אמך	33a 33b 33c	A povedal Samuel: “Ako spravil ženy bezdetnými tvoj meč, tak bude bezdetná medzi ženami tvoja matka.”
וישסף שמואל / את-אנג / לפני יהוה / בגלגל	33d	A rozsekal Samuel Agaga pred Hospodinom v Gilgále.
וילך שמואל / הרמתה	34a	A išiel Samuel do Rámy.
ושאול עלה / אל-ביתו גבעת שאול	34b	A Saul vystúpil do svojho domu, do Gibey Saulovej
ולא-יסף שמואל / לראות / את-שאול עד-יום מותו	35a	a nestretol Samuel (k videniu) Saula do dňa jeho smrti.
כיהתאבל שמואל / אל-שאול	35b	Ale žalostil Samuel za Saulom
ויהוה נחם כיהמליך / את-שאול / על-ישראל	35c 35d	a Hospodin ľutoval, že učinil Saula kráľom nad Izraelom.

2. Kapitola: 1 Sam z pohľadu historicko-kritickej metódy

1 kniha Samuelova patrí medzi historiografické spisy Starého Zákona, ktoré roku 1943 M. Noth rozpoznal ako celistvý a ohraničený makro-naratív, ktorý pomenoval „Deuteronomistickými dejinami“ (*Deuteronomistische Geschichtswerk*). Rozsah tejto literárnej jednotky je ohraničený knihami Deuteronomia a 2. knihou Kráľov, teda obsahuje dokopy sedem spisov.

Noth svoju teóriu oprel o historicko-kritické skúmania svojich predchodcov, najmä Ewalda a Drivera, ktorí považovali zhody v slovníku, ideológii a kontinuitu týchto kníh za významné a argumentovali, že v tomto prípade sa treba hovoriť o ich jednotnej redakcii. Túto redakciu vo svojich štúdiách nazývali „deuteronomistická“ (Dtr), podľa prvej knihy predpokladaného celku, (čo korešpondovalo aj s Wellhausenovou predstavou o zdroji „D“, ktorý môžeme nájsť práve v Deuteronomiu.)⁶

Vytvorením komplexnej teórie o celku „Deuteronomistických dejín“ Noth uviedol na scénu vážnu výzvu dovtedajšej väčšinovej hypotéze, predstavovanej J. Wellhausenom a G. von Radom, o *Hexateuchu*, ktorá za jednotný celok pokladá súbor spisov od Genesis až po Jozuu.

V diskusiách prebiehajúcimi medzi predstaviteľmi jednotlivých teórií o ich hlavnej nezhode – o príslušnosti kníh Deuteronomia a Jozuu – G. von Rad argumentoval literárnou aj teologickou jednotou príbehu *Hexateuchu*, ktorý

⁶ RÖMER, Thomas, *The So-Called Deuteronomistic History*, New York: T&T Clark, 2005, str. 18

by bol bez spomenutých kníh nekompletný. Zaslúbenie dané Abrahámovi v Genesis sa predsa splní až v knihe Jozuovej⁷.

Noth mal pre túto námietku prijateľné vysvetlenie – predpokladal, že pôvodný koniec hexateuchálneho príbehu bol iný než nachádzame v dnešnom kanonickom texte, a bol odstránený Deuteronomistickou redakciou. Noth preto bude hovoriť o celkoch (nedokončeného) *Tetrateuchu* a Deuteronomistického diela.⁸

2.1 Koncept M. Notha

Nothova teória sa zaoberá širokým spektrom otázok a odpovedí týkajúcich sa Deuteronomistického diela, hlavne jeho redakcie – odhadom približného datovania diela, kto boli pisatelia, aký bol ich zámer, ideológia a pod.

Podľa Notha, Deuteronomistické dejiny boli napísané jediným pisateľom, skôr izolovaným a na periférii mocenských kruhov, než že by bol súčasťou vedúcich alebo vládnuvich vrstiev. Deuteronomista píše krátko po deportácii do Babylonského exilu, okolo r. 560 pr. Kr. a pred očami má následky izraelskej národnej katastrofy z r. 587/6 pr. Kr. Jeho snahou preto bude ponúknuť hermeneutický kľúč k nedávnym bolestivým udalostiam. Ten však musí byť zaručene iný, než je propagovaný zo strany Babylóncov. To, že Izrael bol porazený a časť jeho obyvateľov bola odvečená do exilu nie je dôsledkom toho, že by Babylónski bohovia boli mocnejší než JHWH, ale ako oprávnený trest JHWH svojmu ľudu za jeho neveru. Deuteronomistickému dielu preto budú vlastné zaslúbenia s podmienkou a hrozbou trestu pri jej

⁷ GERBRANDT, Gerald, Eddie, *Kingship According to the Deuteronomistic History*, Atlanta: Scholars Press, 1986, str. 7

⁸ RÖMER, Thomas, *The So-Called Deuteronomistic History*, New York: T&T Clark, 2005, str. 18-20

nesplnení, ako aj dlhosiahle výpočty mien a skutkov izraelských a júdskeých kráľov, ktorí boli zhodnotení ako neverní Bohu.

Nothov Deuteronomista nie je producent mýtov ani propagátor mocenských záujmov, je to historik, ktorý so staršími zdrojmi, ktoré má pred sebou pracuje pochtivo a verne. Keď má pred sebou viac variantov tej istej udalosti, snaží sa vybrať verziu, ktorá je najpravdepodobnejšia, aj keď by protirečila jeho vlastnému svetonázoru. O jeho dielo sa preto môžeme smelo oprieť ako hodnotný zdroj informácií o udalostiach, ktoré opisuje.⁹

2.2 Dnešná diskusia

Aj keď z Nothových tvrdení málokteré zostalo nespochybnené a jeho koncept môže dnes pôsobiť takmer len ako odrazový mostík pre ďalšie a ďalšie do široka sa vetviace divergentné teórie, môžeme hovoriť o zásadnom význame, ktorý Nothova teória priniesla do chápania SZ v jeho dobe, aj na jeho ďalší vývoj.

Okrem časti „pred-nothovských“ teológov, ktorí odmietli teóriu o Deuteronomistickej redakcii ako takú (Hölscher, Eissfeldt, Simpson), veľká časť biblistov pracujúcich historicko-kritickými metódami, hypotézu prijala, aj keď so zásadnými výhradami.

2.3 Redakcia Deuteronomistického diela

Na rozdiel od Nothovej jedinej exilnej redakcie Deuteronomistických dejín F.M. Cross argumentuje pre existenciu dvoch redakcií – prvej z obdobia vlády

⁹ Noth in: RÖMER, Thomas, The So-Called Deuteronomistic History, New York: T&T Clark, 2005, str. 25

Joziáša (okolo r. 720 pr. Kr.), a druhej „nothovskej“ exilnej redakcie (Dtr¹ a Dtr²).¹⁰ Opiera sa pritom o zrejmú myšlienkovú nejednotnosť v rámci Deuteronomistických textov – ich optimizmus a očakávania na určitých miestach neodpovedajú situácii exilu, naviac, sú silne naklonené Davidovskej dynastii, a do popredia vyzdvihujú kráľa Joziáša, čo by mohlo poukazovať na redakciu za jeho vlády.

S týmto konceptom, ktorý je dnes väčšinový, nesúhlasí napr. R. Smend a jeho žiaci (Göttingenská škola). V rámci Deuteronomistického diela nachádzajú tri redakcie líšiace sa od seba rozličnými dôrazmi a myslením. DtrN je nomistický deuteronomista, ktorého texty sú charakteristicky zdôrazňujúce poslušnosť Zákonom, DtrH (v nem. DtrG) – deuteronomista – dejepisec a DtrP – prorocký deuteronomista, majúci na svedomí profetické príbehy a prorocké vsuvky. Táto hypotéza po sebe nasledujúcich redakčných vrstiev bola schopná vysvetliť protiklady a nezhody v deuteronomistickom naratíve.¹¹ Od 70-tych rokov, kedy uzrela svetlo sveta táto hypotéza, vznikli samozrejme mnohé ďalšie. Treba spomenúť napr. neo-nothovcov, ktorí sa vracajú ku hypotéze o jedinej deuteronomistickej redakcii, na rozdiel od Notha ale v pôvodne deuteronomistickom texte detekujú post-deuteronomistické vsuvky^{12 13}. Jeden z posledných a najodvážnejších vstupov do diskusie prinášajú tzv. starozákonní minimalistí. Knihy deuteronomia spolu s ostatnými knihami SZ datujú až do tretieho alebo druhého stor. pr. Kr.¹⁴ V ich pojatí nenájdeme už ani zvyšok predstavy o Nothovskom „pocivom“ dejevpracovi, ktorý so svojimi zdrojmi pracuje čo najvernejšie,

¹⁰ Exilná redakcia však do vlastného diela vstupuje v oveľa menšej miere – podľa Crossa ňou doplnený text začína až od 2 Kral. 23, 26, jej vstupy do textu Dtr¹ sú zriedkavé

¹¹ RÖMER, Thomas, *The So-Called Deuteronomistic History*, New York: T&T Clark, 2005, str. 29-30

¹² napr. van Seterom datovanými až do pozdnej poexilnej doby.

¹³ RÖMER, Thomas, *The So-Called Deuteronomistic History*, New York: T&T Clark, 2005, str. 31

¹⁴ HALPERN, Baruch, *Erasing History* in: Long V. Philips, *Israel's Past in Present Research*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1999, str. 417

biblické dejiny sú podľa nich fikcia, príbeh, ktorý bol napísaný za účelom vytvorenia/podporenia myšlienky národnej identity Izraela, alebo ako propaganda podporujúca Hasmoneovskú (davidovskú) dynastiu.

2.4 1 Sam 15 z deuteronomistickej perspektívy

Preskočíme teraz viac zaujímavých otázok a diskusií z poľa historicko-kritického skúmania Deuteronomistického diela, napr. diskusiu o historickej relevantnosti týchto textov, za akým účelom boli písané, kým a akému publiku, (ktoré sa mojej témy dotýkajú iba okrajovo), aby sme sa mohli bližšie na výsledky/ hypotézy historicko-kritického skúmania týkajúce sa konkrétne kapitoly, ktorú sa pokúsim analyzovať naratologickou metódou.

Začneme opäť od Wellhausena, ktorý prvý predstrel hypotézu o dvoch vrstvách v 1 knihe Samuelovej – staršej pre-deuteronomistickej a mladšej deuteronomistickej¹⁵. 1 Sam 15 nespadá ani do jednej z nich, ale do obdobia „medzi“ – staršie texty predpokladá, ale ignoruje mladšie. Podľa Wellhausena je ale kapitola ideologicky viac podobná neskorším textom, jedná sa teda o pozdnú pre-deuteronomistickú vsuvku do staršieho súboru textov o Saulových úspechoch (*Saul-Überlieferung*).¹⁶

Noth v tomto bode s Wellhausenom súhlasil, na rozdiel od H.P. Smitha, a K. Budde a mnohých ďalších, ktorí kapitolu pokladajú za homogénnu súčasť neskoršej vrstvy textov¹⁷. Wellhausenova teória totiž nevysvetľuje prekvapujúce zaradenie 1 Sam 15 bezprostredne za text vyzdvihujúci Saulove

¹⁵ Staršia- 9:1- 10:16; 10:27b+ 11:1- 11,15; 13:2-14:51; Neskoršia- 7:2- 8:22; 10:17-27a; 12:1ff.

¹⁶ FORESTI, F., *The Rejection of Saul in the Perspective of the Deuteronomistic School: A Study of 1 Sm 15 and Related Texts*, *Studia Theologica – Teresianum* 5, Roma: Teresianum, 1984, str. 17

¹⁷ Tamtiež, str. 17

zásluhy. Ďalej argumentujú podobnosťou štýlu, jazyka a mentality¹⁸ 1 Sam 15 s neskoršími textami.

S kategóriami göttingenskej školy (DtrH, DtrN a DtrP) pracuje napr. B.C. Birch, ktorý 1 Sam 15 rozpoznáva ako profetickú literárnu formu – výrok súdu nad jednotlivcom – a preto ju prisudzuje DtrP¹⁹. Podobnú, len o DtrN vsuvku do textu obohatenú, hypotézu predkladá vo svojej pozoruhodnej štúdií Foresti.²⁰

F. Foresti predpokladá, že text je pozná vsuvka medzi celkami *Saul-Überlieferung*²¹ a *Aufstiegsgeschichte*²² a prerušuje tak kontinuitu pôvodne prepojených častí textu. 1 Sam 15 tvorí dyptich s 1 Sam 28 (o vyvolaní Ducha Samuela), obidva naratívy majú slúžiť k očierneniu Saula.

Rozličné redakčné vrstvy vidí aj v priebehu naratívu – vsuvkou je Samuelov poetizovaný preslov (vv.22–23). Podľa G. Robinsona²³ sú vsuvkou vv.26–31, bez nich naratív nestráca plynulosť, naopak, zbavuje sa viacerých kontroverzných miest (viď ďalej).

¹⁸ Ohľadom deuteronomistickej frazeológie a dôrazov vid' napr. WEINFELD, Moshe: *Deuteronomy and the Deuteronomistic School*, Oxford: Clarendon, 1972

¹⁹ FORESTI, F., *The Rejection of Saul in the Perspective of the Deuteronomistic School: A Study of 1 Sm 15 and Related Texts*, *Studia Theologica – Teresianum* 5, Roma: Teresianum, 1984, str. 23

²⁰ FORESTI, F., *The Rejection of Saul in the Perspective of the Deuteronomistic School: A Study of 1 Sm 15 and Related Texts*, *Studia Theologica – Teresianum* 5, Roma: Teresianum, 1984, str. 180

²¹ 1 Sam 9, 1–10,16; 11,1–11.15; 13–14

²² 1 Sam 16,14–2 Sam 5,10

²³ ROBINSON, Guana, *Let Us Be Like the Nations: A Commentary on the Book of 1 and 2 Samuel*, Grand Rapids: W.B. Eerdmans, 1993, str. 91

3. Kapitola: Naratológia

Narozdiel od historickej kritiky, ktorá sa snaží na podklade biblickej historiografie odhadnúť, ako sa v skutočnosti odohrávali dejiny Izraela, a aké bolo historické pozadie tvorby biblických textov (jej predmet skúmania je teda *za textom*), naratológiu zaujíma vlastný text a jeho štruktúry. Text skúma v jeho kanonickom tvare, v čom je vo výhode oproti historicko-kritickým metódam – svoj objekt skúmania má priamo pred sebou. Táto výhoda je ale zároveň predmetom kritiky zo strany historickej kritiky – naratológovia si v tomto bode musia nechať páčiť výčitku, že sú ahistorickí, čo nakoniec aj sami priznávajú (bez toho, že by to považovali za handicap), už samotným označením biblických naratívov „*prose fiction*“ – fikčná próza. Tým nechcú povedať, že biblické texty sú výmysel, na úrovni napr. *science-fiction*. Skôr tak dávajú najavo metodický krok, ktorý naratológia podstupuje – vzdáva sa riešenia otázok zaoberajúcich sa historickým pozadím textu, aby sa mohla venovať jeho literárnym danostiam.

Stret týchto dvoch metód nastáva hlavne v oblasti redakčných vrstiev samotného textu, ktoré sú predmetom záujmu historickej kritiky. Tá často krát na podklade repetícií, zlomov alebo nezhôd v texte usudzuje, že ide o odlišné redakčné vrstvy, čo sa naratológom z druhej strany brehu zdá často krát neopodstatnené. Podľa nich ide o prvok, ktorý je prirodzenou súčasťou daného textu a má tam svoj význam – či už ako rétorická ozdoba, ale súčasť samotného štýlu biblického rozprávania, ku ktorému verbatim opakovania a výpustky prirodzene patria. V tomto bode sa teda cítia povolaní vstupovať do diskusie s historicko-kritickými hypotézami.

Z opačnej strany s kritikou o literárno-vedných konceptoch biblických textov prichádzajú historickí kritici, ktorí poukazujú na to, že to, čo naratológovia

skúmajú ako literárnu ohraničenú jednotku nie je naratív, ale zlepenec viacerých, viac alebo menej šikovne spojených alebo upravených naratívov. O nejakej ucelenej jednotke, ktorá by mohla byť predmetom skúmania, tu preto nemôže byť reč.

Reakcia naratológov je rozdielna – niektorí spolupracujú s historickými kritikmi a zaoberajú sa nimi rekonštruovanými pôvodnými textami. Iná skupina sa opiera o klasickú teóriu Sergeja Eisensteina ohľadom montáží rozličných obrazov v rozprávaní – teda že po sebe nasledujúce odlišné obrazy sa stávajú niečím viac ako len sumou jednotlivých obrazov, mení sa tým ich význam, a vytvárajú určitú jednotu.²⁴ Táto jednotu, ktorá je odlišná od sumy textov redakčných vrstiev je plausibilným predmetom naratologického skúmania.

Samotná definícia naratológie nie je predmetom jednoznačnej zhody: hlavným bodom rozporov je, či sa jedná len o čisto štrukturalistickú disciplínu, ktorá sa zaoberá len rozborom textu podľa kategórií rozpoznávaných literárnou vedou, alebo či vedie a zasahuje až do interpretácie textu. Mojou otázkou na naratológiu je, či je pri literárnom rozbere vôbec možné sa zaoberať bez akejkoľvek interpretácii textu. Napriek mojej negatívnej odpovedi na túto otázku sa chcem v tejto práci držať bližšie ku konzervatívnemu pólu a vyhnúť sa voľnejším interpretáciám textu.

3.1 Základné aspekty naratívu

Podľa G. Genetta, naratológia rozpoznáva tri základné aspekty naratívnej fikcie, a to „príbeh“ (*histoire*), „text“ (*récit*) a „narácia“ (vyprávění)

²⁴ ALTER, Robert, *The Art of Biblical Narrative*, Basic Books, 1981, str. 140

(*narration*)^{25 26}. „Príbehom“ je myslený sled udalostí, dynamická zložka, bez ktorej by naratív nebol naratívom, ale len opisom. Je to konštrukt, fiktívne univerzum, ktoré si vytvára čitateľ sám pomocou indícií, ktoré mu poskytuje text. „Text“ je písomný prejav, skrze ktorý sa čitateľ s príbehom stretáva.

Príbeh a text nemusia nutne prebiehať paralelne, dokonca sa tak stáva v menšine prípadov. Zatiaľ čo príbeh prebieha chronologicky, ale často vo viacerých simultánných líniách, text je unilineárny²⁷ ale zato pohybujúci sa voči času príbehu relatívne voľne (viď ďalej). „Rozprávanie“ je vlastný proces produkcie textu, ktorý má svojho odosielateľa – rozprávača a svojho príjemcu – poslucháča. O všetkých troch prvkoch sa ešte zmienim v ďalšom priereze teóriou naratológie.

3.2 Čas a priestor

Časovosť je podľa Bar-Efrata pre naratív esenciálnou vlastnosťou. Jeho slovami: „A narrative cannot exist without time, it unfolds within time, time passes within it.“²⁸ Bez časovosti by sme sa nestretli so sledom udalostí (teda žiadnou zápletkou), a preto len s popisom (promluvou). Rimmon-Kenanová na začiatku svojej knihy uvádza príklad nenaratívneho proslovu: „Nad vodou pták, ve vodě rak, pod vodou rybička, za vodou děvečka, tu já mám rád.“²⁹ S takýmito, čisto popisnými fikciami sa na pôde beletrie ale stretávame málo, skôr sa stretáme s nenaratívnym popisom, alebo dialógom, ktoré sú súčasťou

²⁵ v: RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 11

²⁶ K nie celkom vyhovujúcemu prekladu „*narration*“ ako „*narácia*“ som bola donútená neadekvátnosťou slovenských výrazov. Významovo najbližší ekvivalent v slovenčine by bol „*rozprávanie*“, v tomto kontexte je však tento termín skôr zavádzajúci.

²⁷ Nie je schopný postihnúť viac sledov udalostí naraz, je odkázaný na jednosmerné reťazenie písmen a slov, na základe ktorého sa odohráva vlastná konštitúcia príbehu čitateľom.

²⁸ BAR-EFRAT, Shimon, Narrative art in the Bible, London: T&T Clark, 2004, str. 141

²⁹ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 9

naratívu. Prečo to je práve takto, prečo nehovieme dlhosiahlym popisom, ale máme radi dej, naznačuje napríklad Culler alebo Javornický³⁰ – príbehovosť je človeku vlastná, je to jedna zo štruktúr, v ktorých sa prirodzene pohybujeme, chápeme a uchopujeme svet okolo seba. Človek žije v čase, v udalostiach a zápletkách, verným a dobre zrozumiteľným obrazom mu preto je príbeh.

V naratíve sa stretávame s dvomi časmi – externý čas, je čas textu, ktorý nám postupne, slovo za slovom plynie pred očami pri čítaní, interný čas je čas príbehu. Autor tvorí (spolu s príbehom a textom) obidva časy, viac však môže ovplyvňovať a tvarovať čas textu.

Čas príbehu si rekonštruuje čitateľ sám, a to dosť podobne ako ho konštruoval autor – ako normálny, konvenčný čas s ideálnou „prirodzenou“ chronológiou, v rámci ktorého zápletká prebieha v jednej alebo viacerých simultánných líniách.³¹

3.2.1 Čas: Chronológia

Čas textu môže byť podobne prirodzene chronologický, ale nemusí byť. Môže prirodzený sled udalostí „preskočiť“, teda uviesť nejakú informáciu v texte, predtým, než má svoje miesto v príbehu. Genette takéto „nazrenie do budúcnosti“ nazýva *prolepsia*. V porovnaní s ostatnými naratívmi sa *prolepsia* vyskytuje v biblických naratívoch pomerne často. Či už prostredníctvom rozprávača alebo postavy (najčastejšie proroka) sa dozvieme aký bude koniec deja, potom postupne sledujeme, ako sa to stane. Napríklad: V 35. kapitole Genesis Jozef rozpráva bratom svoj prorocký sen, o tom, ako sa mu budú klaňať snopy všetkých súrodencov, v ďalších kapitolách sledujeme osudy

³⁰ JAVORNICKÝ, David, Zápletká v poetice starozákonných naratívů, in FILIPI Pavel, Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír, SAT 13 (2008/2), str. 180-181

³¹ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 25

Jozefa, až kým sa predpoveď nesplní a neodohrá v čase príbehu – o osem kapitol neskôr sa Jozefovi, egyptskému miestodržiteľovi, klaňajú všetci jeho bratia.

Analepsia je naopak, pohľad späť do minulosti³². Vďaka nej sa dozvedáme o dovtedy nezmiernených udalostiach týkajúcich sa hlavnej dejovej línie, minulosti hlavnej postavy, (*homodiegetická analepsia*), alebo rozvíja minulosť o vedľajšiu líniu, rozvetvujúcu príbeh (*heterodiegetická analepsia*)³³. S poslednou zmienkou sa ale v biblických naratívoch stretne zriedkavo.

Medzera vo vedomostiach môže byť čitateľom pociťovaná, dokonca na tom môže byť vystavané napätie rozprávania (ako napr. v detektívnych príbehoch), alebo si ju vo svojom fiktívnom univerze príbehu vytvorí (a hneď aj zaplní) až po obdržaní analeptickej informácie.

3.2.2 Čas: Trvanie

Časovosť textu sa však od časovosti svojho príbehu môže uchýľovať aj iným spôsobom. Zatiaľ čo čas príbehu plynie konvenčne, teda pravidelne, minúty, hodiny a dni majú svoje nemenné tempo (a v rámci tejto základnej štruktúry sa odohrávajú udalosti deja), čas textu sa takto konzervatívne nesprávať nemusí, a málokedy tak činí. Aj keď čas textu a príbehu sa ťažko porovnáva – veď čo by v tomto prípade bolo normou a objektívnym štandardom? – môžeme povedať, že čas textu oproti času príbehu môže spomaľovať, alebo zrýchľovať, alebo, ako som už spomenula, byť s ním zhodný.

Efekt zrýchlenia autor môže ľahko dosiahnuť tak, že dlhé časové obdobie v príbehu skondenzuje do krátkeho úseku textu, čím sa vyhne uvádzaniu na scénu mnohých zbytočných faktov a udrží dynamiku rozprávania.

³² Ak je normálny sled udalostí a-b-c-d, text nám ho v tomto prípade sprostredkuje ako b-c-a-d

³³ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 54

V Jozefovom príbehu (Gen 40–41. kap.³⁴) sa tak vyhneme rozprávaniu, čo Jozef robil deň po dni vo väzení po dobu dvoch rokov, kým si naňho spomenul vrchný pohárnik a on mohol vyložiť faraónov sen.

Maximálnou možnou rýchlosťou je *elipsa*, teda vynechanie: určité trvanie príbehu odpovedá nulovému priestoru v texte.

Opačný prípad, keď príbeh stojí, ale text narastá do dĺžky, je napríklad pri opise (tzv. *deskriptívna pauza*). Nulové trvanie v príbehu odpovedá určitému textovému priestoru. A samozrejme, čas textu a príbehu môžu mať aspoň približne zhodné tempo – a to hlavne v prípadoch keď nám autor dovolí do príbehu bezprostredne nahliadnuť – napríklad pri verbatim reprodukováných rozhovoroch.³⁵ Zvolené tempo umožňuje autorovi zamerať sa na sled udalostí, ktoré považuje za dôležité a sprostredkovať čitateľovi informácie, ktoré sú zmysluplné.

3.2.3 Čas: Frekvencia

Podobne môže variať frekvencia. Jedna udalosť sa môže objaviť raz v príbehu a viac krát v texte (aj keď v tomto prípade sa nikdy nezopakuje úplne identicky – celkové zasadenie, kontext opakovanej výpovede bude iný, zmení sa preto aj jeho zmysel) – hovoríme o *repetitívnej forme*. Naopak, *iteratívna forma* je zhrnutie v texte raz, to čo sa v príbehu odohrávalo opakovane.³⁶ Takto sa napríklad dozvedáme, že: „Kedykoľvek zlý duch od

³⁴ Gen 40,23–41,1a „Hlavný pohárnik si však na Jozefa nespomenul, ale zabudol naňho. Po dvoch rokoch aj faraón mal sen...”

³⁵ Tie sú v biblických naratívoch obzvlášť obľúbené. Ani v nich však nemôžeme povedať s určitosťou, ako dlho v príbehu jednotlivé preslovy v dialógu trvali- či naozaj proporcionálne k tempu, ktorým sa nám dáva text – alebo v nich budú mlčanlivé pauzy, či budú vyslovené rýchlo, alebo extrémne pomaly.

³⁶ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 64–65

Boha napadol Saula, Dávid brával harfu a hrával. Takto sa Saulovi uľavilo a bývalo mu lepšie³⁷

3.2.4 Priestor

Narozdiel od pojatia naratívnych časov a časovosti, ktorými sa naratológovia hojne zaoberajú, a ešte ako-tak zhodnú, (najmä čo sa týka obecných štruktúr, menej už v odpovedajúcich termínoch³⁸), o pojatí priestoru sa v naratológii hovorí málo. Spomína ho napríklad Todorov – takmer ikonická postava ruského literárneho štrukturalizmu. Ten predstavuje príbeh ako autorom a čitateľom vytvorené univerzum – fiktívnu časopriestorovú jednotu. Nejedná sa tu teda len o sled udalostí a o slovesá – čitateľ si prepája jednotlivé informácie z textu, aby si na ich základe vytvoril príbehový svet. Slovom Todorova: „Dospívame k onomu univerzu, kde žijú románové postavy, srovnateľné s osobami, ktoré potkávame ‚v živote‘“³⁹ Todorov argumentuje, že tieto univerzá sú u jednotlivých čitateľov analogické, s čím s drobnými výhradami možno súhlasiť. Text vytvára priestor pre čitateľovu vlastnú imagináciu – či už „dierami“ v texte, ktorý nikdy nepodáva informácie kompletne a kompletne (teda všetky potrebné), zároveň istú voľnosť poskytuje samotná štruktúra textu ako sústavy znakov, ktoré jednotlivcami nemusia a ani nemôžu byť vykladané identicky.

Rimmon-Kennanová naproti tomu upozorňuje aj na priestorový aspekt textu. Text je skôr než časovým kontinuom priestorovou entitou – sú to vety, riadky, odstavce, ktoré môžu byť dlhé, alebo krátke, môžeme ich „preskakovať“ alebo sa k nim vrátiť znovu; časový objekt si z neho vytvárame

³⁷ 1 Sam 16,23

³⁸ Porovnanie a synchronizácia termínov vid' ³⁸ JAVORNICKÝ, David, Zápletka v poetice starozákonných naratívů, in FILIPÍ Pavel, Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír, SAT č.13, Jihlava: Mlýn, 2008, str. 188

³⁹ TODOROV, Tzvetan, Poetika prózy, Praha: Triáda, 2000, str.41

až my, čítaním, ktoré má určité trvanie a sled. Text samotný ako taký je preto skôr *pseudotemporálny*.⁴⁰

Väčšina naratológov sa však zhodne, že kľúčovým, a omnoho dôležitejším, je pre naratív čas, a v ňom prebiehajúca zápleтка, okolo ktorej je naratív vystavaný. Priestor slúži hlavne ako potrebný, ale nie najdôležitejší – „background“.⁴¹

3.3 Zápleтка

Zápleтка je v naratológii predmetom nezhôd – čo sa týka definície, významu aj samotného termínu. Uvedme ako príklad aspoň „zmetenie jazykov“ v českej a slovenskej literatúre. To, čo Yairah Amit (a väčšina anglicky píšucich naratológov) nazýva „plot“⁴², do slovenčiny väčšinou prekladaný ako „zápleтка“, v slovenskej literatúre poznáme pod pojmom „osnova alebo dej“, naopak, „zápleтка“ v slovenskej literatúre, je to, čo by (keby Yairah Amit vedela po slovensky) pomenovala „krízou“. Rimmon-Kenanová dokonca samotný termín odmieta ako „príliš vágny“, a zostáva pri termíne „udalosti príbehu“⁴³.

Ďalší otáznik visí nad dôležitosťou zápletky v porovnaní s ostatnými štruktúrami naratívu. Línia, že zápleтка je najdôležitejšia, sa tiahne už od dôb Aristotelovej *Poetiky*, v ktorej sa dozvedáme (trochu zúžene, lebo daný text sa

⁴⁰ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, *Poetika vyprávění*, Brno: Host, 2001, str.

⁴¹ Tak napríklad: BAR EFRAT, Shimon, *Narrative art in the Bible*, London: T&T Clark, 2004, str. 194-5

⁴² AMIT, Yairah, *Reading Biblical Narratives: Literary criticism and the Hebrew Bible*, Minneapolis: Fortress, 2001, str. 46

⁴³ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, *Poetika vyprávění*, Brno: Host, 2001, str.135

zaoberá rozborom tragédie), že „dej (mythos) je základem a jakoby dušou tragédie, povahy tu jsou až na druhém místě“⁴⁴.

Takýto názor bude zastávať väčšina naratológov aj dnes (veď bez zápletky by nebolo naratívu), ale nájdu sa aj výnimky, ako napr. Scholles a Kellog pokladajú zápletku za základnú, ale nie najdôležitejšiu vrstvu naratívu: „Plot is only the indispensable skeleton which, fleshed out with character and incident provides necessary clay, into which life may be breathed.“⁴⁵ Zápletku je iba prostriedkom pre komunikáciu zmyslu, a až ten je „dušou“ a dôvodom pre tvorenie naratívu.

Konvenčne sa zápletku delí do piatich častí – expozícia, kríza, vyvrcholenie, rozuzlenie a záver (v angl. literatúre: 1.Exposition, 2. Complication/ Crisis/ Conflict, 3. Change/ Climax, 4. Unravelling/ Resolution, 5. Ending).

V *expozícii* sme oboznámení so počiatočným stavom vecí – „ako to vyzeralo predtým, než sa to skomplikovalo“, kto sú postavy, ako vyzerá ich svet. Napríklad: v Gen 11 celý svet používal jedinú reč a rovnaké slová.

Komplikácia nastane, keď si ľudia povedia: „Poďme, narobme si tehál a riadne ich vypáľme!“ v tomto bode úvodný statický obraz nadobúda dynamiku. Situácia sa ďalej komplikuje, keď si ľudia začnú stavať mesto a vežu, ktorá by siahala až do nebies.

Vyvrcholenie je, keď zostúpi Hospodin a vidí, čo robia ľudskí synovia. (V tomto bode je napätie najväčšie.)

Rozuzlenie nastáva vďaka tomu, že im „zmetie reč“.

A *záver* zhrnuje, že ľudia prestali stavať mesto, pomenovali ho Babelom a boli rozptýlení po celej zemi. Rovnováha je tak obnovená, situácia je stabilná, nekonfliktná a statická ako bola na začiatku príbehu, napriek tomu je iná. Zápletku zmenila postavy aj ich svet.

⁴⁴ ARISTOTELÉS, Poetika, Praha: Svoboda, 1996, str. 71

⁴⁵ SCHOLLES, Robert, PHELAN, James, KELLOG, Robert, *The Nature of Narrative*, Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 239

Rimmon-Kenanová rozlišuje medzi dvomi spôsobmi podávania zápletky – „telling“ a „showing“. „Telling“ – hovorenie – sa odohráva prostredníctvom rozprávača, ktorý nám rozpráva (a my počúvame), čo sa v príbehu odohráva. Informáciu teda máme „ z druhej ruky“, kdežto v mode „showing“ – ukázania – sme priamo účastníkmi scény, bezprostredne „vidíme“, čo sa na nej odohráva a vstupy rozprávača sú takmer nepotrebné, teda minimálne.

3.4 Delimitácia naratívu

Zatiaľ čo ohraničenie niektorých naratívov sa dá určiť veľmi ľahko – napr. príbehu Rút, ktorý obsahuje viacej scén, ale začína sa na začiatku knihy s rovnakým menom a končí na jej konci, v mnohých biblických naratívoch to také jednoduché nie je. Ako podotýka Javornický: „Neexistují formální znaky odděluující od sebe jednotlivé narativy či epizody, které by byli používány důsledně vždy na začátku ... neexistuje nic jako nadpisy kapitol ... makrosyntaktické signály (jako vaj hí...) jsou používány nepravidelně.“⁴⁶ Problematika súvisí najmä s tým, že biblické príbehy väčšinou nebývajú úplne samostatné a bez väzby na iné príbehy, ale spolu s nimi sú súčasťou širších naratívnych celkov. Yairah Amit⁴⁷ situáciu čiastočne rieši dynamickým chápaním ohraničenia naratívov – v intencii biblických príbehoch nie je byť ohraničený a presne definovaný. Sú otvorené k novým redefiníciám a reorganizáciám, podľa toho, s akou otázkou k nim čitateľ pristupuje. Teda ak

⁴⁶ JAVORNICKÝ, David, Zápletky v poetice starozákonných naratívov, in FILIPI Pavel, *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*, SAT č.13, Jihlava: Mlýn, 02/2008, str. 196-197

⁴⁷ AMIT, Yairah, *Reading Biblical Narratives: Literary criticism and the Hebrew Bible*, Minneapolis: Fortress, 2001, str. 14-16

rozličným ohraňčením príbehu a iným začlenením príbeh dostáva iný zmysel, nie je to na škodu.

3.5 Postavy a charakterizácia

Ako som už naznačila, postave sa v naratológii konvenčne prisudzuje až druhoradá dôležitosť. Podľa Aristotela sú v príbehu postavy len kvôli dej. „Tragédie prece není zobrazením lidí, nýbrž jednání a života ... Konečně, bez jednání by tragedie asi být nemohla, bez vyjádření povah ano.“⁴⁸ V tomto zmysle vidí postavy aj napr. Greimas, ktorý postavy rozdeľuje na aktérov a aktantov – čím vyjadruje ich podriadenosť zápletke – sú tu na to, aby boli aktívnymi vykonávateľmi alebo pasívnymi príjemcami aktu, udalosti.

Za rehabilitáciu významu postavy sa prihovára napr. Henry James, ktorý podčiarkuje vzájomnú závislosť postavy a zápletky: „What is character but the determination of incident? What is incident but the illustration of character?“⁴⁹ Rimmon-Kenanová dodáva, že podriadenie postavy deju alebo dej postavy bude nakoniec oveľa viac záležať na type naratívu, než by sme tu boli povolani nastoľovať absolútnu hierarchiu – v niektorých naratívoch môže mať dominantné postavenie postava, inde dej.

Ďalší zo sporov o postave je, či existuje len ako súčasť textu, alebo má vlastnú svojbytnosť, teda je oddeliteľná od ostatného kontextu a zápletky naratívu. Dnes sú v prevahe naratológovia, zastávajúci semiotické stanovisko – postavy sú len segmentom textu, nie sú ľudia a preto ich ako ľudí popisovať netreba. Mnoho ďalších, zvonka hodnotiacich literárnych vedcov hovorí o smrti mýtu postavy. Dôraz vraj patrí skôr zobrazeniu stretu interpersonálnych síl

⁴⁸ ARISTOTELÉS, Poetika, Praha: Svoboda, 1996, str. 70-71

⁴⁹ HENRY, James, The Art of Fiction, citované v RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 43

a udalostí, ktoré prechádzajú jedincom, než na uchopení esencie konkrétnej postavy. V opozícii sú mimetické teórie, ktoré považujú literatúru za imitáciu reality, postavu potom za imitáciu človeka. Postava má, takisto ako človek, svoju osobitnú identitu. Tak ako sme schopní z textu rekonštruovať príbeh, tak je možné rekonštruovať postavu.

Rozdielne teórie opäť preklenuje Rimmon-Kenanová: „ Postavy jsou v textu neoddelitelné od zbytku slovního uspořádání, zatímco v příběhu jsou od své textuality odděleny.“⁵⁰ Posúdením rozličných úrovní naratívu jednotlivo vzniká priestor pre obidve teórie.

3.5.1 Klasifikácia postáv

Adele Berlin, pod vplyvom klasifikácie E.M. Forstera, postavy rozlišuje na „flat“ (*ploché*) a „round“ (*oblé*).⁵¹ Ploché postavy, typy, sú akoby dvojrozmerné – sú vystavané len okolo jednej povahovej črty alebo vlastnosti. Naproti tomu oblé postavy sú vykreslené omnoho realistickejšie – majú pozitívne aj negatívne črty, ktoré môžu byť v protiklade, viac sa podobajú našej predstave o ľuďoch, ktorých poznáme. Berlin k týmto kategóriám priraďuje ďalšiu. „Agent“ je postava, o ktorej nevieme prakticky nič. Mihne sa naratívom len za účelom pokračovania zápletky.⁵²

Tieto kategórie nemožno ohraničovať ostro, „buď – alebo“, predstavujú skôr plynulé spektrum, v rámci ktorého môžu byť postavy klasifikované v jemnejších odtieneniach a v priebehu naratívu sa môžu pohybovať smerom k jednému alebo druhému pólu.

⁵⁰ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 41

⁵¹ BERLIN, Adele, Poetics and Interpretation of Biblical Narrative, Winona Lake: Eisenbrauns, 1994, str. 23

⁵² napríklad charakteristicky oblá postava bude Dávid, izraelský kráľ par excellence, obľúbený u Boha aj u ľudí, a predsa s vážnymi prešlapmi a nedostatkami. S tými sa stretávame hlavne v 2. knihe Samuelovej, v podaní kníh Kronických je Dávid postava o dosť plochejšia.

3.5.2 Charakterizácia postáv

Postavy môžu byť charakterizované *priamo* – prostredníctvom rozprávača, jednotlivých postáv alebo nám čo si o sebe myslia povedia sami. V jednotlivých prípadoch bude rozličná miera hodnovernosti charakterizácie – najviac budeme veriť rozprávačovi, v biblických naratívoch aj Bohu. O tom, čo si myslia ostatné postavy aj postava sama si budeme myslieť svoje, naša dôvera k ich súdom bude závisieť od kontextu príbeh, s ktorým sme už oboznámení a toho, čo o danej postave už vieme.

Nepriama charakterizácia je výsledkom analýzy diskurzu postavy, jej činov a slov⁵³, prípadne vzhľadu, prostredia alebo mnoho naznačujúceho mena. *Nepriama* charakterizácia bude v biblických naratívoch prevládať a veľa ostane nedopovedané.

3.6 Fokalizácia

Na charakterizácii postáv, ale aj celom priebehu zápletky sme účastní len vďaka prostredníkovi, nepriamo. Naratívy sú vždy rozprávané *niekým* a o niekom alebo niečom. Môžeme si to predstaviť ako sledovanie filmu. My sedíme pred plátnom, a sme odkázaní na perspektívu kamery. Tá si vyberá predmet záujmu, ako aj dĺžku a šírku záberu. Podobne nám je sprostredkovaný aj príbeh. V biblických naratívoch sme zvyknutí na podanie vševedúceho rozprávača, ale často krát sa dozvedáme o udalostiach prostredníctvom pohľadu viacerých postáv po sebe, čo dodáva naratívu viac

⁵³ BERLIN, Adele, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1994, str. 23

rozmerov – pomáha mu nebyť plochý. Nakoniec aj sám rozprávač nepodáva scénu uniformne a vyčerpávajúco, ale si vyberá, s čím nás oboznámi a čo vynechá. Biblický rozprávač nás napríklad s obľubou ponechá len s informáciou o skutkoch a slovách postavy a poznámky o jeho vnútornom rozpoložení uvedie len minimálne, (napriek tomu, že sám vidí až do Božej mysle, teda poriadne hlboko).

Fokalizácia však môže byť na viacerých úrovniach ako len na *perceptívnej*, ktorú som práve načrtla. Naratív nie je orientovaný len uhľom pohľadu, ale aj kognitívnu a emotívnu orientáciou fokalizátora voči fokalizovanému⁵⁴.

Emotívna orientácia je najzrejmejšia, keď dostaneme informácie aj od emotívne zapojeného fokalizátora, aj od neutrálneho („objektívneho“) rozprávača. Depresívna a manická postava, ale aj jedna postava v depresívnej a následne manickej fáze, budú vidieť ten istý svet odlišne.

Kognitívna orientácia je daná rozsahom vedomostí fokalizátora. Vnútorňý fokalizátor – postava, ktorá je súčasťou príbehu, má iba obmedzenú šírku poznania. Tak sa napríklad z Izákovej otázky: „ ... kde je však baránok na spaľovanú obeť?“⁵⁵ dozvedáme, že Izák o Abrahámovom pláne obetovať ho Bohu nič nevie. Naopak, ak fokalizuje rozprávač (vonkajší fokalizátor), jeho vedomosti o predstavovanom svete budú väčšinou neobmedzené.

Naratívy sú orientované aj *ideologicky* – fokalizátor má vlastný svetonázor, vlastné normy, ktoré sú väčšinou podávané autoritatívne a všetky ostatné ideológie sú posudzované z tejto vyššej pozície.⁵⁶

⁵⁴ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 86

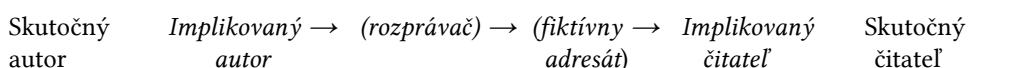
⁵⁵ Gen 22,7

⁵⁶ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 88

3.7 Účastníci naratívnej komunikačnej situácie

Zatiaľ sme sa sústredili len na popis vnútornej štruktúry naratívu, celá naratívna situácia je ale trochu širšia. Okrem rozprávača a príjemcu jeho rozprávania sa tu stretávame so skutočným autorom, implikovaným autorom, implikovaným čitateľom a skutočným čitateľom.

Chatman⁵⁷ znázorňuje situáciu nasledovným diagramom:

Kurzívou sú znázornené imanentné súčasti naratívu, pričom rozprávač a fiktívny adresát môžu a nemusia byť prítomní.⁵⁸ Skutočný autor a skutočný čitateľ sú mimo vlastného naratívu, a ako takí neuchopiteľní, napriek tomu sú nepostrádateľnou súčasťou naratívnej komunikácie.

Popísať zložité vzťahy medzi jednotlivými participantmi rozprávania je nad rámec tejto práce. Na obecnej rovine však môžeme uviesť, že skutočný autor je v texte zastúpený implikovaným autorom, často však nemusí s ním byť identický, normy zastávané a prezentované implikovaným autorom nemusia byť zhodné so svetonázorom skutočného autora. Ten môže do textu vteliť myšlienky, presvedčenia a emócie, ktoré sú hoci aj protikladné jeho názorom a nastaveniu v skutočnom živote. Táto situácia sa stane čitateľovi zjavná, keď si napríklad prečíta dve knihy od jedného autora, s odlišným ideologickým, emotívnym alebo kognitívnym nastavením.

⁵⁷ CHATMAN, Seymour, *Story and Discourse*, New York: Cornell University Press, 1980, str. 151

⁵⁸ Proti tomu, že by rozprávač a fiktívny čitateľ boli iba možnou súčasťou naratívu ostro vystupuje Rimmon-Kenanová – rozprávač je prítomný v každom rozprávaní a každé rozprávanie predpokladá niekoho, komu je adresované. V tomto bode ale nepočíta s tým, že adresátom by mohol byť implikovaný čitateľ, v niektorých naratívoch teda netreba túto roľu zdvojiť.

Ako odlišíme rozprávača od implikovaného autora? Podľa Rimmon-Kenanovej⁵⁹ zatiaľ čo rozprávač v texte „rozpráva“, jeho účasť na texte, „hlas“ je zrejmý, implikovaný autor priamo v texte nevystupuje. Je to konštrukt, ktorý si čitateľ sám musí zostaviť, abstrahovať z odkazov v texte.

Opäť, fiktívny adresát sa bude od implikovaného čitateľa odlišovať tým, že fiktívny adresát bude v texte priamo oslovaný, vystupuje v naratíve, kdežto implikovaného čitateľa v ňom nikde konkrétne nenájdeme. Je to konštrukt zo strany autora – predstava autora o čitateľovi, ktorý je príjemca jeho diela. Ten sa môže a nemusí zhodovať s adresátom priamo v diele oslovovaným, a takisto nemusí byť zhodný so skutočným príjemcom naratívu.

3.8 Špecifiká starozákonných naratívov

Starozákonné naratívy majú svoje charakteristické znaky, dané literárnymi a rétorickými konvenciami doby svojho vzniku, ako aj účelom a celkovým *Sitz im Leben*.

Mnohé prvky tejto kategórie som spomenula už v predchádzajúcom texte, v tejto podkapitole by som ich chcela prehľadne zhrnúť a doplniť. Je potrebné mať na vedomí, že sa tu nejedná o nutné a vždy prítomné štruktúry biblických naratívov, skôr pre lepšiu orientáciu zvýraznené momenty, typické pre biblický text.

Čas:

- Biblický text je väčšinou lineárny a chronologicky usporiadaný. Chronológia vyplýva z jeho intencie byť historiografiou, často však môže byť narušená *analepsiou*, pohľadom do minulosti, a hlavne *prolepsiou*, ktorá sa v biblických naratívoch vyskytuje častejšie než v nebiblických. Prostredníctvom prorociev alebo rozprávača sa často

⁵⁹ RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, Poetika vyprávění, Brno: Host, 2001, str. 94

dozvieme, aké bude vyvrcholenie alebo záver príbehu, potom sa postupne dozvieme, ako sa tak stalo. Fakt, že týmto naratív prichádza o časť napätia, poukazuje aj na to, že udržať čitateľa v napätí nie je hlavnou intenciou týchto textov.

- Tempo naratívov sa zrýchľuje a spomaľuje, vzhľadom na potreby autora. Menej dôležité úseky príbehu dostanú menší priestor v texte alebo rozprávani. Výrazný urýchľujúci prvok je hlavne zhrnujúci preslov rozprávača, ktorý často v jednej vete dokáže zhrnúť situáciu za viac uplynulých rokov. Najpomalšie tempo a najdôležitejšie časti môžeme nájsť v rámci scény a rozhovorov, ktoré sú reprodukované slovo za slovom – tie majú v biblických naratívoch dôležité miesto.

Zápletky a postavy:

- Viacej biblických naratológov⁶⁰ argumentuje, že zápletky je v biblických textoch nadradená statickým prvkom, ako opisu postavy alebo okolia. Biblický rozprávač naozaj nemá potrebu opisovať prostredie, v ktorom sa dej odohráva, takisto ani napr. vzhľad postáv⁶¹. Ak ich, väčšinou pomocou epitet, opíše, je to preto, lebo to bude mať význam v nasledujúcej zápletke. Sára je krásna⁶², lebo to má význam pri komplikácii Abrahámovho pobytu v Egypte, o Ezauovi je povedané, že je chlpatý⁶³, lebo vďaka tomu pochopíme Jákovu (a Rebekinu) lesť. Často krát vstupné epitetá vzbudia očakávania, ktoré sa, paradoxne, v priebehu naratívu nesplnia.⁶⁴ Chlapec Dávid⁶⁵

⁶⁰ Napr. BAR-EFRAT, Shimon, Narrative Art in the Bible, London: T&T Clark, 2004, str.91

⁶¹ SCHÖKEL, Alonso, Narrative Art in Joshua – Judges – Samuel – Kings, in: LONG, Philips, Israel's Past in Present Research, Winona Lake: Eisenbrauns, 1999, str. 270

⁶² Gen 12,14

⁶³ Gen 25,25

⁶⁴ JAVORNICKÝ, David, Kategorie postavy v poetice starozákonních naratívů, in FILIPI Pavel, Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír, SAT č.13, Jihlava: Mlýn, 02/2008, str. 167

⁶⁵ 1 Sam 17,33

premôže Goliáša, neplodná Sára⁶⁶ sa stane matkou národa. Paradox zdôrazňuje, že *sub specie aeterni* veci fungujú inak.

- Ak sme povedali, že starozákonné texty nebudú naklonené uvádzať vonkajšie popisy, takisto bude chýbať priama vnútorná charakterizácia postáv (alebo popis ich vnútorných monológov). Aj keď sa vyskytne, bude čo najúsornejšia. V tejto oblasti má čitateľ relatívne voľnú ruku, orientujúc sa na základe nepriamej charakterizácie – podľa jednania postavy v texte, ale aj podľa konvencií a tradícií svojej doby.
- Ak sa vyskytne v starozákonnom naratíve priama charakterizácia, najväčšiu dôveryhodnosť bude mať, ak bude z úst rozprávača a Boha (prípadne proroka). Názorom ostatných postáv dôverujeme menej.
- Typickou je postava Boha, ktorý je obľúbeným objektom skúmania viacerých naratológov – je to postava-nepostava, o ktorej vzhľade sa vytrvalo mlčí, dokonca aj jej meno je skryté (za tetragramom). O tom, aký je, hovoria krátke epitetá, a tiež jeho skutky a činy. Ako postava spadá do kategórie „skôr plochá“ – v priebehu naratívov sa nevyvíja, nemení, nie je sám so sebou v rozpore. To však, že výnimka potvrdzuje pravidlo, ukážem v ďalšom rozbere.
- Ďalšou typickou postavou je kolektívny hrdina – izraelský ľud, ktorý väčšinou obsadzuje vedľajšiu rolu a je pasívny.⁶⁷
- Určiť hranice jednotlivých starozákonných naratívov je oproti iným textom spravidla o dosť náročnejšie. Často krát nie je jasné, čo môžeme pokladať za ucelenú jednotku, kde má začiatok a kde koniec. V pôvodnom texte sa nestretáme s nadpismi kapitol, celú situáciu komplikuje fakt, že príbehy bývajú súčasťou širších celkov, a tie

⁶⁶ Gen 16,1

⁶⁷ SCHÖKEL, Alonso, Narrative Art in Joshua – Judges – Samuel – Kings, in: LONG, Philips, Israel's Past in Present Research, Winona Lake: Eisenbrauns, 1999, str. 272

súčasťou ešte širších celkov. Naviac, bývajú koncipované tak, aby na seba nadväzovali.

Štýl:

- Biblické naratívy rozprávajú príbeh pomocou „showing“ aj „telling“, „showing“ – scénická narácia, ktorá umožňuje čitateľovi cítiť sa bezprostredne v strede vytváraného sveta, taktiež obľúbené je sprostredkovanie informácií skrze dialóg postáv.
- Vzhľadom na to, že biblické naratívy sú väčšinou krátke, autor musí voľiť úspornú ekonómiu rozprávania – „hovoríť k veci“. Obľúbeným prostriedkom sú tiež výpustky, ktoré šetria naratívny priestor, ktorý môže byť následne využitý k vykresleniu dôležitých udalostí. Tak príbeh zároveň získava pútavosť a dynamiku.
- V starozákonných naratívoch sa často stretáme s používaním kľúčových slov, ktoré tvoria štruktúru rozprávania a zároveň poukazujú na „bod zaostrenia“ naratívu.
- Typické je aj používanie širokého spektra stylistických figúr – repetícií slov, motívov a tém v prvej rade, ale tiež prirovnaní, rečníckych otázok a i.

Fokalizácia:

- Výrazné postavenie v biblickom naratíve má, ako sa dá očakávať, ideologická fokalizácia. Udalosti sú nám podávané cez prizmu veľmi špecifickej perspektívy. Biblický text sa určite nebude snažiť byť polyfónny – sprostredkovať nám viacej pozícií, pohľadov na svet. Chce byť unifónny svedok noriem, ktoré podáva absolútne a autoritatívne – explicitne aj implicitne. Nepodriaďiť sa mu znamená minúť sa s intenciou textu.

4. Kapitola: 1 Sam 15 z naratologickej perspektívy

Ako naznačuje uvedený názov, táto kapitola sa bude zaoberať naratologickou analýzou textu 1 Sam 15, podľa jednotlivých kategórií načrtnutých v predchádzajúcej kapitole.

4.1 Delimitácia 1 Sam 15

1 Sam 15 je samostatný naratív, celok, so všetkým, čo k nemu patrí: so zápletkou, riadnou expozíciou, zauzlením, vyvrcholením, rozuzlením a záverom; rozprávačom, postavami a ostatnými prvkami obohacujúcimi naratív. Ako celok ale je súčasťou širšieho makro-príbehu, ktorý môžeme ohraničiť – ako naratív o Saulovi – 1 Sam 9–2 Sam 1, alebo ako naratív o izraelskej monarchii – 1 Sam 8– 2 Kráľ 30, alebo najširšie ako naratív o udalostiach od stvorenia sveta až po pád Jeruzalema – 1 Gen 1– 2 Kr 30. Samozrejme, táto kapitola môže byť chápaná ako súčasť rozličných iných celkov, ako napr. príbehu o Samuelovi⁶⁸, alebo príbehu o Dávidovom vzostupe⁶⁹, v závislosti od uhlu pohľadu čitateľa a predmetu jeho záujmu.

1 Sam 15 je jasne oddelená od posledných veršov 1 Sam 14, ktoré sú skôr zhrnutím dovtedajšieho Saulovho kraľovania, formou, ktorá v knihách kráľovských je typická pre ukončenie naratívu o tom či onom kráľovi a činy Saula hodnotí celkovo kladne. 1 Sam 15 na 1 Sam 14 nenasleduje formálne ani názorovo – možnosť považovať Saula za kladného hrdinu radikálne spochybňuje.

⁶⁸ 1 Sam 1–1Sam 25,1+ 28

⁶⁹ 1 Sam 15–2 Sam 5

Ohraničenie 1 Sam 15 od 1 Sam 16 je zreteľné menej. Sled udalostí pokračuje prirodzene ďalej – Samuel, ktorého na konci 15 kapitoly zanechávame smútiaceho za Saulom, je oslovený Hospodinom na začiatku kap. 16: „Až dokiaľ budeš smútiť za Saulom?...“⁷⁰.

Aj keď nie je zrejmé, či došlo k nejakému časovému skoku, aktanti aj konflikt sú zhodné, kontinuita a súvislosť udalostí je zachovaná – Hospodinova otázka je určite možnou a adekvátnou odpoveďou na Samuelov konflikt. Od 1 Sam 16,1 sa však mení predmet záujmu rozprávača – namiesto Saula budeme ďalej sledovať Dávida.

Stabilizácia udalostí a odstránenia napätia 1 Sam 15, ku ktorej došlo definitívnym zavrnutím Saula je len východiskovým bodom k ďalším, možno ešte dôležitejším udalostiam – vyvoleniu a pomazaniu nového, lepšieho kráľa. To je už ale iný príbeh.

4.2 Zápletka

4.2.1 Zápletka: Expozícia

Ako býva dobrým zvykom, príbeh začína uvedením postáv na scénu a ich predstavením. V tomto prípade sa ale tak nestane: Saula a Samuela „nájdeme“ už *in medias res* – v prebiehajúcom rozhovore. Rozprávač teda predpokladá, že aktantov už poznáme, a potrebuje len pripomenúť prvky, ktoré budú významné pre ďalšie udalosti príbehu: Samuel výrazom אֲתִי שְׁלַח יְהוָה לְמִשְׁחָהּ dáva najavo svoju prominentnú pozíciu – to ON učinil Saula kráľom, v hierarchii teda stojí ešte o čosi vyššie ako Saul sám. Formulácie כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת, וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דְּבָרַי יְהוָה ďalej

⁷⁰ 1 Sam 16,1

prezrádzajú, že Samuel v tomto príbehu bude naďalej prostredníkom medzi Saulom a Bohom. Dôležitý je takisto motív poslušnosti Hospodinu: Samuel vyzýva Saula, aby počúval slová Hospodinove⁷¹.

Prostredníctvom Samuela sa teda Saul dozvie, že má vykonať kliatbu (חָרַם) nad Amálekom, za to, čo Amálek vykonal Izraelu pri exode z Egypta⁷². Rozprávač nás nechá vypočuť si, čo znamenalo vykonať kliatbu: zabiť ľudí vrátane detí, a aj zvieratá, ktoré Amálekovcom náležali⁷³. Čitateľ alebo poslucháč, ktorý vie, čo „vykonať kliatbu“ znamená, si vypočuje to isté dva krát, pre ostatných je význam חָרַם v tomto bode rozprávania vysvetlený.

Riadne pochopenie, čo „vykonať kliatbu“ znamená, bude totiž potrebné k sledovaniu zápletky. Takisto sa tým stáva zrejmé, že aj Saulovi bola jeho úloha dobre vysvetlená a nemá veľký manévrovací priestor na výhovorky. Text nešpecifikuje len to, či má byť kliatba vykonaná hneď na mieste boja, alebo môže byť vykonaná s časovým odstupom, alebo, napríklad, postupne.

V reakcii na „slová Hospodinove“ Saul zvoláva armádu do Telaímu⁷⁴ – počty vojakov dávajú čitateľovi najavo, že išlo o veľké vojsko, žiadnu partizánsku skupinu. Pomenovanie mesta, v ktorom sa zhromaždili, zase posilňuje dôveryhodnosť príbehu v očiach čitateľa – neodohráva sa na nejakom miestene-mieste (*ou-topos*), ktoré môže a nemusí existovať, ale má konkrétne meno. Časový indikátor, kedy sa tak asi stalo, nie je uvedený, rámcovo si ho je ale ľahké zaradiť do skoršej doby kraľovania Saula.

Čitateľ má teda možnosť zorientovať sa v kontexte príbehu: pre dnešného čitateľa sa bude odohrávať v neznámych mestách Izraela a Amáleka, pre pôvodných adresátov príbehu možno zarezonuje Telaím ako Telém, júdske

⁷¹ Redundancia výrazov קוֹל, דְּבַרֵּי v tomto prípade môže byť prostriedkom k zaisteniu väčšej dôležitosťi/ dôrazu formulácie, tým, že jej zabezpečí väčší priestor v texte. Saulovi naznačuje, že by mal veľmi pozorne počúvať, čo mu je hovorené.

⁷² 1 Sam 15,2

⁷³ 1 Sam 15, 3

⁷⁴ 1 Sam 15, 4

mesto, Karmel ako júdske mesto blízko Hebronu⁷⁵. Amálek je takisto pojem pre dnešných čitateľov neznámy, preto pomôže Samuelovo pripomenutie, že ide o národ, ktorý v minulosti Izraelu uškodil⁷⁶. Naproti tomu Gilgál poznajú z predchádzajúceho rozprávania aj čitatelia – je to miesto, kde bol Saul verejne vyhlásený za kráľa⁷⁷, a kde spravil aj svoj prvý veľký prešľap – nepočkal na Samuela pri obetovaní⁷⁸.

Príbeh ďalej pokračuje sledujúc Saula – príde až k nešpecifikovanému mestu Amáleka, kde podľa klasickej Izraelskej taktiky nechá zálohu v doline. Kénijcov, o ktorých Hospodinove pokyny nič nehovoria, nadto sú všeobecne pokladaní za priateľov Izraela⁷⁹, nechá odísť, potom zaháji útok. O vlastnom boji sa dozvedáme len minimum – boj zrejme nie je rovnocenný, a Izraelci majú značnú prevahu. S Amálekovcami nebojujú, ale ich *bijú* a to v rozsahu, ktorý dnešnému čitateľovi veľa nepovie, dá sa ale tušiť, že ide o značné územie, možno postihujúce celý priestor, ktorý Amálekovci obývali⁸⁰. Aktívnym subjektom, ku ktorému sa vzťahuje dej – boj, aj vykonanie kliatby, je Saul, takisto mu je pripísané zachránenie Agaga, Amálekovského kráľa. Saul teda אָגָג vykonal – ale nie úplne, alebo zatiaľ nie úplne. Agag zostáva žiť.⁸¹

Rozprávač však vzápätí dodáva, že zachránenie Agaga, a takisto najlepších kusov chovného dobytká, nemá na svedomí len Saul, ale „Saul a ľud“⁸² (teda určite *aj on*.) Tento fakt bude dôležitý pre pokračovanie príbehu.

⁷⁵ SMITH, Henry, P., A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel, Edinburgh: T&T Clark, 1992, str.137

⁷⁶ 1 Sam 15, 2

⁷⁷ 1 Sam 11, 15

⁷⁸ 1 Sam 13

⁷⁹ Porov. 1 Sam 15,5

⁸⁰ Tak uvádza napr. KLEIN, Ralph, W., 1 Samuel, Word Biblical Commentary Volume 10, Waco, Texas: Word Books, 1983, str.150

⁸¹ 1 Sam 15, 8

⁸² 1 Sam 15, 9

Výrazne by však v nasledujúcej situácii podobnej súdu pomohlo, keby sme boli oboznámení, kto presne zachránil koho. Gunn napríklad pokladá za možné, že spojenie „Saul a ľud ušetrili Agaga i najlepšie z oviec a dobytká“ môže znamenať, že Saul ušetril Agaga, a ľud zvieratá⁸³. Druhá možnosť je, že sa ich rozhodli nezabiť po vzájomnej dohode.

Taktiež sa nič nedozvieme o motivácii – dôvod, prečo tak spravili, zostáva neznámy. Bolo to z chamtivosti, ako neskôr sugestívne naznačuje Samuel⁸⁴, alebo ušetrili zvieratá pre to, aby ich mohli neskôr obetovať Hospodinovi? Sloveso חַנּוּן , ktoré by mohlo naznačovať, že im ich bolo ľúto, môže okrem „zlutovať sa“ znamenať rovnako aj neutrálne „ušetriť“. Rozprávač nás teda necháva na pochybách.

Celkové hodnotenie udalostí sa ale dozvieme – prostredníctvom Hospodinovho zjavenia Samuelovi. Hospodin nie je spokojný – boj neprebehol podľa jeho predstáv.⁸⁵ To, že Izraelci zvíťazili, ho neoslovilo ani na tolko, aby sa o ňom vôbec zmienil. Čo z udalostí vyvstáva je, že Saul nespravil to, čo mal a Hospodin ľutuje, že ho spravil kráľom. Nič viac, nič menej. Či sa Samuel dozvedel od Hospodina niečo konkrétnejšie a nám to bolo zamľčané, alebo táto stručná veta bola naozaj všetko, čo zaznelo Samuelovi v zjavení, zatiaľ nevieme odhadnúť. Samuel volá o pomoc k Hospodinovi, ale nedozvieme sa, o akú – či prosí o milosť pre Saula, alebo o jeho odstránenie, (prípadne o niečo úplne iné). Hospodinovu odpoveď, a či vôbec Samuelovi odpovedal, sa však nedozvieme.

Úspornosť naratívu síce zabezpečuje rýchly spád udalostí a tým aj pútavosť deja, postupne ale čitateľ začína cítiť ako ho táto ekonómia textu obmedzuje –

⁸³ GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980, str. 46

⁸⁴ 1 Sam 15, 19

⁸⁵ 1 Sam 15, 11

potreboval by vidieť viac. Napätie medzi zvedavým čitateľom a málo komunikatívnym textom sa ešte vyostří v ďalších úsekoch textu – čitateľ napína zrak, a bojuje s textom, aby vedel zaujať nejaké plausibilné stanovisko k vývoju udalostí naratívu. Rozprávač ho ale, akoby zámerne, nechával v neistote a uprostred nekonvergujúcich perspektív pohľadov na to, čo sa vlastne odohralo.

Expozícia končí údajom, že si Saul išiel postaviť pamätník na Karmel.⁸⁶ To ho stavia do negatívneho svetla a protikladu ku Samuelovi. Samuel prosí o pomoc Hospodina, kým Saul, namiesto toho, aby vzdával vďaku Bohu za to, že dal zvíťaziť Izraelu – alebo sa kajal z nedostatočne prevedenej kliatby, si stavia pamätník na svoju počesť⁸⁷.

4.2.2 Zápletka: Zauzlenie

Zatiaľ čo v expoziícii mal čitateľ prístup k príbehu najmä prostredníctvom toho, čo mu rozprávač „povedal“, veľmi úsporne a zhustene, vyberajúc si len to najnutnejšie, čo naozaj treba povedať, v ďalšom priebehu naratívu sa pred nami otvorí scéna: Čas plynutia textu sa spomalí až takmer na rýchlosť plynutia príbehu, vstupy rozprávača budú redukované na minimum, prevládať bude priama reč postáv. Text sa tým stáva transparentnejším – čitateľ má pocit, že je priamo uprostred deja.

V tomto naratíve nie je hranica medzi expoziíciou a zauzlením úplne zreteľná. Mohla by byť vedená aj medzi veršami 9 a 10 – od tohto bodu sa nám totižto situácia začína komplikovať, je jasné, že udržanie rovnováhy zo začiatku naratívu je nemožné a problém bude nutné riešiť v ďalšom priebehu textu. Na

⁸⁶ 1 Sam 15, 12

⁸⁷ Naviac, pôvodným adresátom naratívu môže zarezonovať Karmel ako pohanské božstvo, Saul by tam teda vôbec nemal čo robiť. Výprava Saula na Karmel je celkovo pochybná.

druhej strane, naratív v tomto bode vykazuje ešte stále známky expozície – dozvedáme sa v ňom vstupné informácie potrebné k rozvinutiu zápletky, scéna sa pred nami ešte neotvorila do plnej šírky. Verše 10–12 pokladám preto za prechodné.

Vlastné zauzlenie začína stretnutím sa Samuela a Saula⁸⁸. Ak bol Samuel rozhorčený z toho, že Saul nevykonal kliatbu tak ako bolo treba, a následne ho nenašiel, (lebo si bol postaviť pomník na vlastnú pamiatku,) Saulove zvitanie sa so Samuelom so slovami: „Splnil som príkaz Hospodinov“⁸⁹ muselo mať silu rozbušky.

Samuela reaguje ironicky, otázkou, za ktorou sa skrýva obvinenie, prečo Saul nevykonal kliatbu tak, ako bolo treba (tak, ako mu to Samuel viac krát zdôrazňoval). Saul iróniu očividne pochopí a neodpovedá len na otázku ale aj na obvinenie: Zvieratá sú určené k obeti Hospodinovi. Tým dáva najavo, že jeho úmysel bol dobrý a až zbožný. Možno je, že tým chce poukázať na fakt, že aj keď kliatba ešte nie je dokonaná, určite sa takou stane, keď ušetrené zvieratá obetuje Hospodinovi. V spleti jednotných a množných čísel, ktoré vo vete používa, nezabudne zdôrazniť, že zvieratá prihnali *oni*, najlepšie z oviec a dobytká ušetril *lud*, ale na ostatnom vykonali kliatbu v 1. osobe množného čísla – hebr. הִחַרְרֵנוּ.⁹⁰ Čo bolo správne a čo nie teda vie rozlíšiť aj sám Saul. Tuší, že nie je celkom v poriadku, že zvieratá v boji zasvätené Hospodinovi ešte počuť – mali by byť dávno mŕtve. Navyiac to nekorešponduje s úvodným Saulovým vyhlásením: „splnil som príkaz Hospodinov“.

Pochybné skutky Saul dáva do kompetencie iných, sám priznáva podiel len na tom, čo je v súlade so Samuelovým/ Hospodinovým príkazom. Je preto málo

⁸⁸ 1 Sam 15, 13

⁸⁹ 1 Sam 15,13

⁹⁰ 1 Sam 15, 15

pravdepodobné, že by v celom konflikte bol Saul nevinne, že netuší, v čom by mohol byť problém, ako tvrdí napr. Gunn⁹¹.

Samuel Saulovu obhajobu neberie ani na vedomie, nemá potrebu na ňu reagovať, namiesto toho mu v dlhšom preslove oznámi, že zlyhal vo vedení boja zasväteného Hospodinovi. Už prvá veta znie opäť ironicky: Saul, ktorý je kráľom nad Izraelom, je malý vo vlastných očiach⁹². Zároveň tým robí dôležitú sondu do Saulovej povahy a identifikuje príčinu zlyhania, ešte predtým, než sa ju dozvieme zo Saulových úst. Na tomto mieste môžeme čítať text dvojako: Alebo Saul *je* malý vo vlastných očiach, alebo Saul *bol* malý vo vlastných očiach. Obidve varianty kontinuitu naratívu nenarušujú – v prvom prípade rozprávač prostredníctvom Samuela naznačuje, že sa Saul správal neprístojne svojmu postaveniu – mal rozhodovať ako kráľ. V druhom prípade by poukazoval na Saulovu minulosť – čitateľ si ľahko spomenie na vtipnú scénu, ako sa veľký Saul schováva za batožinou, aby nemusel byť inaugurovaný za kráľa.⁹³ Obidve varianty však umožňujú si všimnúť Samuelovu pointu: Saul je kráľom, *on* bol pomazaný Hospodinom, *on* bol aj poverený vykonať קָרָא. Preto sa nemôže vyhovárať na ľud ani na nikoho – Saul sám nesie zodpovednosť. Ak bola kliatba vykonaná čiastočne kvôli jeho ľuďom, je to jeho chyba – ako kráľ mal mať posledné slovo.

Samuel nadto obviňuje Saula, že zvieratá ušetril z chamtivosti⁹⁴, čo mu môžeme a nemusíme veriť. Samuel sám však tvrdí, že iba reprodukuje slová Hospodina a toho bežný čitateľ z nepravdivosti podozrievať nebude.

Saul zopakuje Samuelove slová, len v negácii: „Poslúchol som hlas Hospodinov a išiel som cestou, ktorou ma poslal Hospodin...“⁹⁵. To ale nie je

⁹¹ GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980, str. 124

⁹² 1 Sam 15, 17

⁹³ 1 Sam 10, 22

⁹⁴ 1 Sam 15, 19

⁹⁵ 1 Sam 15, 20

žiadny argument, hlavne tvárou v tvár Samuelovi, ktorý si myslí presný opak. Nadto dodáva len to, že priviedol aj kráľa Agaga⁹⁶, čo môže byť ledačo, len nie prijateľné vysvetlenie a rozumná obhajoba, toho čo sa stalo. Skôr sa zdá, že Saul sám prilieva olej na oheň- či už z vlastnej nešikovnosti, alebo, vediač, že pred Samuelom Agaga tak či tak neschová, jeho záchranu radšej otvorene prizná. Opäť zdôrazní, že ušetrenie zvierat má však za vinu ľud⁹⁷. Možné je aj myslené prepojenie výpovedí: „Áno, ja som zachránil Agaga, ale zvieratá, tie zachránil ľud“. Saul by tak priznal iba čiastočnú vinu.

Ďalej je možné, že Saulovu obhajobu prináša autor z praktického dôvodu: argumentácia medzi hlavnými postavami sa tým predĺži, napätie príbehu graduje – čitateľ dlhšie čaká na výsledok slovného boja. Ďalšou výhodou je, že Samuelov preslov je Saulovými obhajobami rozdelený do viacej častí, každá z nich potom lepšie vynikne.

4.2.3 Zápletka: Climax

Z povahy rozhovoru môže čitateľ predpokladať, že Saul veľkú šancu na obhájenie svojej pozície nemá – Samuel opakovane na Saulove pokusy vysvetliť svoje činy v pozitívnom svetle vôbec nereaguje, naopak, svoje výroky postupne pritvrďuje. Vyvrcholenie nastáva vo veršoch 22 a 23, kde Samuel poetizovanou formou, ktorá vlastný výrok ešte umocňuje, pomenuje Saulovu chybu, zdôrazní, aká veľká bola Saulova nerozumnosť, keď neposlúchol Hospodina a vynesie rozsudok súdu: tak ako [Saul] zavrhol slovo Hospodina, on zavrhne [Saula], aby nebol kráľom. Samuelova výpoveď je bezpodmienečná, bez náznaku, že by sa osud Saula mohol zmeniť, ak by splnil nejakú podmienku. Saul je definitívne zavrhnutý.

⁹⁶ 1 Sam 15, 20

⁹⁷ 1 Sam 15, 21

Oproti tomu, čo sme vo v. 11 počuli z úst Hospodina, Samuel podáva informácie Saulovi s posunom. Hospodin nehovorí nič o zavrnutí, len o ľútosti, že spravil Saula kráľom.⁹⁸

4.2.4 Zápletka: Rozuzlenie

Viacerí biblisti, pracujúci historicko-kritickou metódou argumentujú za odlíšenie veršov 24–30, označujúc ich za pozdnú vsuvku do naratívu⁹⁹. Vzhľadom na dynamiku priebehu zápletky by bola táto možnosť plausibilná – rozuzlenie by sa odohrávalo pre naratív typicky prudko, takto sa mierne preťahuje. Do celkového kontextu by takto oddiel aj lepšie zapadal – vynechaná by bola efektná epizóda s odtrhnutým plášťom, ktorá naznačuje, že od Saula je odtrhnuté kráľovstvo *dnes*, čo sa ale nezhoduje s ďalším vývojom udalostí. Saul by tak, napriek tomu, že je zavrnutý, dostal šancu zostať v úrade do smrti (ako sa nakoniec aj stane). Taktiež by sa obišiel problematický Samuelov výrok o „nelutujúcej Sláve Božej“, ktorá nekorešponduje s vv. 11 a 35.

Po Samuelovom rozsudku Saul prvý krát nereaguje vymýšľaním nových alibi, dáva Samuelovi za pravdu a prosí o odpustenie¹⁰⁰. Svoj hriech špecifikuje podobne ako Samuel chvíľku predtým – nezachoval sa ako kráľ, lebo sa bál ľudu a poslúchol jeho hlas namiesto hlasu Samuela a Hospodina.

Od Samuela po predchádzajúcom vývoji udalostí čitateľ zľutovanie asi nečaká, a ani sa ho nedočká. Samuel dokonca ani nedáva najavo, že by Saulovu prosbu o odpustenie zachytil, reaguje iba na žiadosť, aby sa s ním vrátil späť,

⁹⁸ Tomuto problému sa budem bližšie venovať pri rozprave o postave Samuela.

⁹⁹ FORESTI, F., *The Rejection of Saul in the Perspective of the Deuteronomistic School: A Study of 1 Sm 15 and Related Texts*, *Studia Theologica – Teresianum* 5, Roma: Teresianum, 1984

¹⁰⁰ 1 Sam 15, 24

aby sa Saul mohol klaňať Hospodinovi¹⁰¹. Na tomto mieste je viac nejednoznačností. Myslel si snáď Saul, že bez Samuela sa nemôže klaňať Bohu? Bol naozaj až tak nábožensko-rituálne založený, že si bez sprostredkujúceho kňaza, alebo v tomto prípade Samuela, nevedel bohoslužbu ani predstaviť? Ďalej tiež, uvedomil si Saul význam Samuelových slov? A do tretice: je ťažko pochopiteľné, prečo v tejto situácii Saul investuje toľko energie do presvedčania Samuela, aby s ním išiel do Gilgálu. Nie je v tomto momente už všetko tak trochu jedno? Rozprávač nám toto temné miesto neľahčí. Mohol by napríklad v zhode s postavou Samuela zdôrazniť, aký je Saul skazený, alebo umocniť pohľad na neho v negatívnom svetle. Rozprávač ale mlčí. Tak stále zostáva možnosť vysvetliť si túto Saulovu žiadosť ako snahu nestratiť kontakt a vedenie Samuela a Hospodina, ktoré pre neho veľa znamená. V tomto bode Saul nereaguje, ako keby chcel Boha zavrhnúť, naopak, stojí o jeho prítomnosť. Otázka motivácie Saula, prečo chce, aby Samuel s ním išiel do Gilgálu, musí určite zostať otvorená, v hre ostávajú protikladné možnosti – možno, aj tvárou v tvár Samuelovým slovám, Saulovi ide iba o zachovanie si postavenia a rešpektu u ľudí, možno dúfa, že si u Hospodina predsa len vyprosí odpustenie.

Samuel nielen že Saulovi neodpustí, ale ani sa s ním nevráti do Gilgálu. Saul v snahe zvrátiť vývoj udalostí a zadržať Samuela, ktorý je na odchode, chytí ho za plášť¹⁰². Keď sa tento roztrhne, skýta sa pre Samuela výborná príležitosť vyrieknuť nad Saulom definitívny rozsudok, vlastne už tretí krát. Jedným dychom však zároveň prolepticky poukáže na budúceho kráľa – vo veľmi nejasných obrysoch¹⁰³.

Význam repetícií v tomto prípade môže byť vysvetlený aj inak ako „historicko-kriticky“ – hľadať za nimi dôkaz redakčných zlomov v texte.

¹⁰¹ 1 Sam 15, 26

¹⁰² 1 Sam 15, 27

¹⁰³ 1 Sam 15, 28

Repetície majú svoj význam v podtrhnutí dôležitosti výroku, taktiež, pri ústnom prejave pomáhajú poslucháčom zapamätať si podstatné úseky – ak z nejakého dôvodu adresát naratívu nedával chvíľu pozor, môže sa znovu „chytiť“, nestratiť nič príbehu¹⁰⁴. Takto chápané majú v celku naratívu svoje miesto a nenarúšajú jeho jednotu.

V ďalšom pokračovaní naratívu Samuel z neznámeho dôvodu hovorí o Hospodinovi presný opak toho, čo sa od neho samého dozvedel: „Sláva Hospodinova nie je človekom, aby niečo musel želieť“¹⁰⁵. Vysvetlením môže byť potreba hyper-kompenzácie podivného Hospodinovho jednania či už Samuelom, alebo autorom. Hospodin predsa nie je človek, aby musel niečo ľutovať! Toto rozhorčené presvedčenie muselo nakoniec niekde v príbehu vybublať na povrch.

Saul v reakcii na Samuelov výrok už o zľutovanie nežiada – iba vyznáva svoj hriech a prosí Samuela, aby mu preukázal úctu pred jeho ľuďmi a šiel s ním obetovať. Ukazuje sa, že pre Saula je postavenie pred ľuďmi naozaj veľmi dôležité. Samuel sa po tejto žiadosti rozhodne vrátiť spolu so Saulom. Otázka je, prečo teraz súhlasí, keď predtým to Saulovi odmietol? Samuel predsa nie je z tých, čo by sa nechali prehovoriť. Najpravdepodobnejšia je možnosť, že Samuel uznal, že všetko, čo bolo treba je povedané, a nemenné, navyiac uznáva to aj Saul, preto (posledným) preukázaním úcty Saulovi nemá čo stratiť on, ani Hospodin, ktorého reprezentuje.

Tak sa Saul za prítomnosti Samuela klania *jeho* Bohu, či sa pritom obetujú zvieratá donesené od Amálekovcov, a či všetky, o tom text mlčí. Zato s Agagom sa ešte na scéne stretieme – Samuel ho príkladne rozseká mečom, tak, ako to mal podľa jeho očakávania spraviť Saul. To, že to nerobil z vlastnej

¹⁰⁴ ALTER, Robert, *The Art of Biblical Narrative*, Basic Books, 1981, str. 90

¹⁰⁵ 1 Sam 15,29

zášti a motivácie, je naznačené tým, že ho „rozsekal pred Hospodinom“¹⁰⁶ – kvôli nemu a pre neho.

4.2.5 Zápletka: Záver

Týmto naratív opäť nadobúda stabilitu, nepotrebuje sa posúvať ďalej. Konflikt je vyriešený – Hospodinova ľútosť a Samuelov hnev, ktoré spôsobili dynamický pohyb v príbehu, môžu ustať – Saul je definitívne zavrhnutý, bolo mu to oznámené, a snáď to aj v plnom rozsahu prijal. Hlavní protagonisti naratívu sa preto (typicky pre biblický záver) môžu pobrať domov. Ich rozchod v tomto prípade je definitívny. Saul ostáva sám – bez Hospodina a bez Samuela, zostáva mu iba pre neho dôležitý ľud.

Posledný verš, ktorý viacerí¹⁰⁷ radia už k nasledujúcemu naratív, ale poznamenáva, že Hospodinova ľútosť týmto neuhaslá, a takisto Samuel smúti za Saulom. To je akési „*to be continued*“ tohto naratív – predznačuje, že príbeh bude mať ďalšie pokračovanie.

4.3 Postavy

Ak sme si za predmet analýzy vybrali naratívny celok 1 Sam 15, dlhý 35 veršov, musíme počítať s tým, že na plné vykreslenie postáv je trošku krátky. Postavy v ňom budú teda mať tendenciu skôr vyznievať ako ploché – nemali šancu sa pred nami plne rozvinúť. Podľa škály, ktorú načrtol Forster, ich ale môžeme umiestniť bližšie ku pólu „plochej“ alebo „oblej“ postavy, prípadne určiť, ktorá postava je iba „agent“.

¹⁰⁶ 1 Sam 15,33

¹⁰⁷ McCARTER, Peter, K., I. Samuel: A New Translation With Introduction and Commentary, New York: Doubleday, 1980, str. 258

V 1 Sam 15 je prevaža „agentov“ – v tomto naratíve sú piati: Agag, zachránené zvieratá, ľud, Amálekovci a Kénijci. Všetkých päť menovaných skupín slúži len k ďalšiemu rozvoju zápletky, nedozvieme sa o nich takmer nič.

Agag je kráľ Amálekovcov, ktorého Saul z neznámych príčin zachránil. Okrem toho, že ho vo svojej obhajobe spomína Saul¹⁰⁸, ho na scéne uvidíme len raz – tesne pred jeho smrťou¹⁰⁹. Agag, druhý zavrhnutiahodný kráľ v tomto naratíve, vystupuje pyšne a to v protiklade ku Samuelovi, ale aj Saulovi. V porovnaní s ním môžeme vidieť, že Saul, napriek svojim chybám, predsa len nie je z cesty pohanských kráľov. Bezbožnosť Agaga a Saula sú na úplne inej úrovni. Preto od čitateľa, ktorý by ešte vedel byť pozitívne naklonený k Saulovi, a súcitiť s ním alebo ho ľutovať, sa tohto Agag nedočká. Ako jediný v tomto naratíve reprezentuje jednoznačne negatívneho hrdinu.

Zachránené zvieratá sú predmetom sporu Saula a Samuela, v príbehu sa s nimi inak nestretáme. Dokonca sa ani nedozvieme, ako skončili – či ich nakoniec obetovali v Gilgále, ako to predostrel Saul, alebo zostali nažive.

Ľud je kolektívny hrdina, ktorý sa v tomto naratíve takisto k slovu nedostane, aj keby mohol svojimi vstupmi situáciu značne objasniť, prípadne sa svojho kráľa zastáť. Ľud je viac krát spomínaný v spojení „môj /Saulov/ ľud“, čím je naznačené, že jeho hlavná charakterizácia aj význam v texte bude daný jeho vzťahom k Saulovi. Saul by mal nad ľudom vládnuť, usmerňovať ho. Recipročne, ľud by ho mal poslúchať. To sa mu, na prvý pohľad, aj darí. Keď Saul zvolá vojsko do Teláimu, príde 210 000 vojakov. Vojsko sa natoľko stotožňuje so Saulovými pokynmi, že v texte vystupujú ako jedna postava – Saul¹¹⁰. V priebehu naratívu však môžeme vidieť hlbšie – v skutočnosti sa Saul

¹⁰⁸ 1 Sam 15,8.20

¹⁰⁹ 1 Sam 15,32-33

¹¹⁰ 1 Sam 15,5.7.8

ľudu bojí a „počúva jeho hlas“¹¹¹. Neapanuje nad ním zvrchovane. Ľud sa tým stáva autonómnejší než by mal byť a ešte viac – svojím spôsobom vládne Saulovi.

Amálekovci sú národ, ktorý, ako nám pripomína Samuel, v minulosti uškodil Izraelu. Bez ohľadu na to, aké sú momentálne amálekovsko-izraelské vzťahy, Amálek musí byť vyhubený. Čo to boli Amálekovci zač môžeme usudzovať len na základe správania sa jediného z nich – ich kráľa Agaga, ktorý národ reprezentuje v negatívnom svetle.

Kénijci, v protiklade k Amálekovcom v minulosti Izraelu pomohli, dostávajú preto milosť – z ruky Saula¹¹², Hospodin ani Samuel ohľadom Kénijcov žiadne pokyny nevydávajú. Saulove rozhodnutie ušetriť Kénijcov však ďalej nie je napadnuté.

4.3.1 Samuel

je postava plochá. Reprezentuje konkrétny typus – starozákonného proroka, ktorý vždy vystupuje ako postava kladná. Takou zostáva aj v priebehu naratívu – nevyvíja sa. So Samuelom sa naviac v tejto kapitole stretávame ako so zrelým a „už hotovým“ zvestovateľom Božej vôle, nerobí začiatocnícke chyby, so svojou roľou sa nedostáva do konfliktu. Mimo tento úrad, ktorý zastáva, sa o ňom – konkrétne o jeho druhej, ľudskej stránke, o jeho prípadných chybách, veľa nedozvieme. Vďaka tomu bude u čitateľa požívať vysokú mieru hodnovernosti. Samuelovi, ktorý na rozdiel od Saula neoplýva bežnými chybami smrteľníka, čitateľ chce veriť.

Povahové črty Samuela sa z predchádzajúceho náčrtu dajú odhadnúť – vyznačuje sa vernosťou a orientáciou na Hospodina. Tomu je radikálne

¹¹¹ 1 Sam 15,24

¹¹² 1 Sam 15,6

poslušný a to až do tej miery, že by sa dalo uvažovať nad nesamostatnosťou postavy. Samuel, podobne ako v iných starozákonných naratívach anjeli, je iba predĺžená ruka Hospodinova, ktorá vykonáva v „pozemských podmienkach“ jeho vôľu. Samuel nekoná nič z vlastného popudu, svoju reč dokonca skoro vždy zahajuje zvestovateľskou formulou: Hospodin ma poslal¹¹³, tak hovorí Hospodin zástupov¹¹⁴ a pod. Výnimkou je iba 1 Sam 15,14, (o ktorom však z predchádzajúceho textu vieme, že mu predchádzalo zjavenie Hospodina Samuelovi), a tiež Samuelovo posledné slovo Agagovi predtým, než ho rozsekal – ale ani v tomto bode nás nenechá rozprávač na pochybách, že by sa tak azda stalo bez Božieho súhlasu – situácia sa totiž odohráva „v Gilgále pred Hospodinom“¹¹⁵.

Samuel je prorok, pozná fakty, ktoré by ako bežný smrteľník nemal skade vedieť (napr. hovorí o ručení dobytku, ktorý je od neho ďaleko¹¹⁶, predpovedá nástup nového kráľa), nie je však vševedúci. Saula hľadá v Gilgále, zatiaľ čo on je na Karmeli¹¹⁷, hovorí, že Boh neželie¹¹⁸, kdežto od rozprávača (ktorý Hospodina pozná najlepšie) sa dozvedáme, že Hospodin ľutoval, že Saula spravil kráľom¹¹⁹. K tomuto problému sa ešte vrátim v ďalšom rozbere.

4.3.2 Samuel: Vzťahy

Ako správne poznamenáva Barbara Green¹²⁰, vzťahy medzi protagonistami sa v naratíve o Saulovi odohrávajú v problematickom štvoruholníku Boh – Saul – Samuel – ľud, pričom každé zo spojení je aspoň čiastočne konfliktné. V

¹¹³ 1 Sam 15,1

¹¹⁴ 1 Sam 15,2

¹¹⁵ 1 Sam 15,33

¹¹⁶ 1 Sam 15,14

¹¹⁷ 1Sam 15,12

¹¹⁸ 1Sam 15,29

¹¹⁹ 1Sam 15,35

¹²⁰ GREEN, Barbara, *How Are the Mighty Fallen? A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*, London: Sheffield Academic Press, 2003, str. 251

našom naratíve 1 Sam 15 vynikne hlavne Saulov konflikt s ľudom, Saulov konflikt s Hospodinom a Samuelom, ale prekvapivý je aj Samuelov vzťah s Bohom.

Samuel, na rozdiel od ľudu a Saula, samozrejme má privilégium bezprostredného vzťahu s Bohom, on jediný počuje jeho hlas. Iba jemu sa Hospodin zdôverí so svojimi zámermi a lútosťou. O to viac prekvapí fakt, že Samuel slová Hospodinove nereprodukuje verne, niekedy dokonca povie presný opak. Zatiaľ čo Hospodin povie, že ľutuje, že Saula spravil kráľom¹²¹, Samuel do jeho úst vkladá, že ho zavrhol¹²² a odtrhol od neho kráľovstvo¹²³. Ešte viac do očí bijúci je Samuelov výrok, že Hospodin „nie je človek, aby ľutoval“, zatiaľ čo jediné, čo explicitne počujeme Hospodina v naratíve povedať, je, že *ľutuje*.

Nevzdáľuje sa tu Samuel od svojho poslania prostredníka? Ak Saul je obvinený a veľmi prísne trestaný za to, že svoje povolanie nenaplnil tak ako bolo treba, nemal by byť takisto napadnutý Samuel? Naratív takúto možnosť nenaznačuje. Samuel nie je obvinený zo strany Hospodina ani rozprávača, všetko sa zdá byť v najlepšom poriadku. Ako je to možné? Konflikt mohol byť prehliadnutý samotným autorom, ktorý ho tým pádom nepotreboval riešiť. Vysvetlenie ale môžeme nájsť aj bez priznania defektu naratívu. Je totiž možné, že sa Samuel od Hospodina dozvedel viac, než dozvedáme my – orientuje podľa výpovedí, ktoré sa k čitateľovi vôbec nedostali. Alebo, dokáže slová Hospodina interpretovať lepšie ako bežný čitateľ, má na ne „lepší sluch“ – ak Hospodin povie, že ľutuje, že spravil Saula kráľom, dlhoročný služobník Samuel to môže správne pochopiť, že Hospodin týmto Saula zavrhol. Samuel, lepšie ako čitateľ, a omnoho lepšie ako Saul, chápe zmysel toho, čo Hospodin vraví, stačí mu len náznak.

121 1Sam 15,11

122 1Sam 15,23. 26

123 1Sam 15, 27

Takisto je možné, že autor pokladá postavu Samuela za na toľko dôveryhodnú, že nepotrebuje duplikovať tie isté výpovede z úst Hospodina a Samuela – stačí, že sa ich čitateľ dozvie prostredníctvom Samuela.

Vzťah Samuela k ľudu, prípadne ľudu k Samuelovi, v tomto naratíve nie je vykreslený. Tým je ešte viac zdôraznené, že spravovať ľud je úloha Saulova. K jedinému stretnutiu Samuela s ľuďom dochádza v Gilgále, kde Samuel potrebuje zastúpiť Saula v jeho poverení, ktoré nevykonal dostatočne dobre. Rozsekaním Agaga¹²⁴ na kusy slúži Samuel za príklad ľudu namiesto Saula – v poslušnosti Hospodinovi, ale aj v radikálnom dištancovaní sa od všetkého pohanského.

Veľmi jasne vykresľuje autor asymetrický vzťah Samuela a Saula – nenecháva nás ani chvíľu na pochybách, či v hierarchii bude stáť vyššie duchovná, alebo svetská moc. Od prvej vety naratívu je Saul jednoznačne podriadený Samuelovi. Samuelovi takisto náleží právo prinášať do naratívu dynamizujúce prvky – okrem Hospodina, je to práve Samuel, kto zabezpečuje rozvoj konfliktu.

Nadriadenú pozíciu Samuela uznáva aj Saul – Samuelovi jeho situovanie sa do role sudcu neberie, jeho autorita je natoľko silná, že sa sám komplementárne stavia do úlohy obžalovaného a nikdy neprechádza do útoku.

Už z naznačených vzťahov možno vysledovať pevnú hierarchiu postáv: Boh – Samuel – Saul – ľud¹²⁵, ktorá tiež určuje, kto s kým bude komunikovať. Boh hovorí len so Samuelom, Samuel len s Bohom a Saulom, Saul len so Samuelom a ľuďom. K výraznejšiemu prekročeniu týchto „kást“ v naratíve nedôjde.

4.3.3 Saul

¹²⁴ 1 Sam 15,33

¹²⁵ osobitne potom stoja pohania

Vzhľadom na úspornú ekonómiu textu je ťažké o Saulovi povedať nejaký zhrnujúci záver, alebo jednoznačne interpretovať jeho činy. M. Gunn¹²⁶ a S. Nicholson¹²⁷ pokladajú Saula zhodne za tragickú postavu, zmietajúcu sa v rukách osudu (Boha). Gunn navyiac zdôrazňuje Saulove dobré úmysly a vernosť Hospodinu. Saul chce byť poslušný Hospodinu, zlyháva len preto, lebo Hospodinove príkazy sprostredkované Samuelom dostatočne nepochopil. Saulov trest preto považuje za neprimeraný jeho vine¹²⁸.

Jeho chyba je vraj skôr v technickom prevedení אָרַח, než v ideologickom odklone od Hospodina. Podľa Gunna je možné, že Saul si myslel, že ak obetuje zvieratá a príkladne pred všetkými zabije Agaga v Gilgále, naplní obsah Hospodinovho hrm. To by znamenalo, že Saulov úmysel bol dobrý.

Priestor v Samuelovej reči k takémuto uvažovaniu naozaj je. Saulovi nie je povedané, že אָרַח musí vykonať hneď a na mieste. Z tohto pohľadu sa stáva zmysluplné aj jeho alibi, ktoré poukazuje na to, že zvieratá sú určené k obeti Hospodinovi¹²⁹. V tom prípade by totiž bolo אָרַח vykonané úplne a nedalo by sa hovoriť o Saulovej vine pred Hospodinom.

Horšie vyznieva Saulova obhajoba, ktorou kladie vinu za pochybenie na ľud. Či už je pravda, že to ľud zachránil zvieratá a Agaga, alebo to bol Saul, alebo tak učinili spoločne, vždy je to totiž Saulova vina. V tomto bode naratívu Samuel správne Saulove slová ignoruje a otázku, kto je skutočný vinník nerieši. Saul, súc kráľom, bol zodpovedný za to, že אָרַח prebehne podľa slov Hospodina a Samuela, nemôže sa preto vyhovárať na nikoho.

126 GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980, str.115–131

127 NICHOLSON, Sarah, *Three Faces of Saul: An Intertextual Approach to Biblical Tragedy*, London: Sheffield Academic Press, 2002, str. 36

128 GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980, str.127

¹²⁹ 1 Sam 15,15

Kde sa teda stala chyba? Text naznačuje, že „zdroj všetkého zlého“ tkvie v Saulovom vzťahu k ľudu. Namiesto toho, aby bol pevný a neochvejný (ako Samuel), Saul *počúva hlas ľudu*¹³⁰. V našej dobe by to bolo dobrá predvolebná vizitka, Saul však bol povinný *počúvať hlas Hospodina* a jeho sa báť. Podľa S. Nicholson¹³¹ je takýto kráľ pre Hospodina nepoužiteľný.

Gunn, ktorý nemá chuť Saula prvoplánovo odsúdiť, sa ho zastáva: možno si Saul myslel, že sa dá zvládnuť obidvoje: uspokojiť aj ľud, aj Hospodina. Ľudu dovolí ušetriť zvieratá, Hospodinovi sa spraví za dosť zase tým, že mu zvieratá následne obetuje. Táto kalkulácia by vysvetľovala dobrý úmysel Saula, aj jeho schopnosť byť dobrým diplomatom a sprostredkovateľom medzi Bohom a ľuďmi. Aj vlk by bol sýty, aj koza celá. V uhle pohľadu 1 Sam 15 však toto všetko na jeho vine pred Hospodinom nič nemení.

Určite ďalšia otázka, ktorá ohľadom Saula vyvstane je, či trest, ktorý za svoje previnenie dostal bol primeraný jeho vine. Naozaj to, že zachránil zvieratá a Agaga bol taký veľký prešlap, že bolo adekvátnou reakciou zo strany Boha, zbaviť ho kráľovskej vlády? Nespravil Dávid a ostatní králi oveľa väčšie chyby s menšou (alebo žiadnou) újmou? V naratívne odpoveď na tieto otázky nenájdeme. O to väčší je priestor pre vlastnú argumentáciu a diskusiu, ktorú jednotliví biblisti s obľubou nad textom rozvíjajú. Text však, bez toho, že by vysvetľoval podrobnosti, dáva definitívnu odpoveď tým, že slová odsúdenia dáva do úst postavám, ktoré sa nemýlia, a ktorým čitateľ dôveruje (alebo podľa intencie textu by im mal dôverovať): Hospodinovi a Samuelovi. Nech bola teda Saulova motivácia akákoľvek, jeho zavrnutie bolo správne, kvôli tomu, kto ho vyslovil.

To, či je Saul vinný, a nakoľko je vinný si čitateľ určite kladie až do konca naratívu. Váha, či predsa len nemá uveriť úprimne znejúcim slovám Saula

¹³⁰ 1 Sam 15,24

¹³¹ NICHOLSON, Sarah, *Three Faces of Saul: An Intertextual Approach to Biblical Tragedy*, London: Sheffield Academic Press, 2002, str.87

a čaká, že či po vyznaní hriechu predsa len nedostane milosť, či sa predsa len neobjaví nejaká „skulinka“, vďaka ktorej by všetko mohlo dopadnúť dobre. Naratív však nenechá čitateľa, aby bol v tomto prípade posledným sudcom. Saul je odsúdený.

Text nepripúšťa možnosti, ktoré by v ňom chcel vidieť napr. M. Gunn, konkrétne, že sa tu stretávame s odvrátenou tvárou Boha, ktorý trestá svoju nevinnú (alebo málo vinnú) obeť.¹³² Podľa textu je Saul potrestaný právom.

O Saulovi ako postave sa priamou charakterizáciou dozvieme iba minimum. To, že bol kráľ, to že jeho kraľovanie bolo poverením od Hospodina a Samuela¹³³. Kráľom sa teda nestal sám, ale jeho autorita je odvodená od autority Hospodina a jeho proroka. Tieto vstupné údaje sú určite dôležité k pochopeniu zápletky naratívu. Čo sa však dozvieme z textu o Saulovi samotnom? Pre dnešného autora by bola veľmi lákavá možnosť spraviť sondu do rozporupnej povahy Saula, takisto ako je obľúbeným poľom interpretácií dnešných exegetov. Autor tohto textu však, na čitateľove rozčarovanie, túto možnosť nevyužije. Rozdielne výpovede o Saulovi zo strán Samuela a od neho samého nechá stáť pri sebe bez toho, že by zaujal nejaké stanovisko. Veď by bolo najjednoduchšie prostredníctvom rozprávača poznamenať napr. : „Ale Saul klamal, hovoriac...“ a tým by spravil príbeh jednoznačným. Očividne však o toto záujem nemá, a ponecháva nás orientovať sa len podľa toho, komu v príbehu veríme viac, a komu menej.

Aký index hodnovernosti by sme mohli priradiť Saulovi? Jeho odpovede samy o sebe vyznievajú pravdomluvre, ani to, že si Saul sám protirečí, neindikuje jasne, že by klamal. Kontradikcie jeho výpovedí môžu totiž znamenať len toľko, že pod vplyvom Samuela svoj pohľad na to, čo spravil, postupne zmenil.

132 GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980, str.130–131

¹³³ 1 Sam 15,1

Preto, aj keď sa jeho výroky v úvode a strede naratívu líšia, nedá sa s istotou tvrdiť, že by Saulove výroky neboli úprimné.

Pre to, že Saul svoje prevedenie **קָרָה** nepokladal za zásadne zlé a chybné svedčí aj fakt, že si za jeho vykonanie postavil stélu. Keby o svojom skutku pochyboval, nebude si predsa stavať pomník na svoju oslavu. Saul je na víťazstvo nad Amálekovcami hrdý.

Saulove výroky sa stávajú pochybnými až v kontraste so Samuelovými. Občas dokonca sú zrkadlové **וְלֵמָּה לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה**¹³⁴ versus **אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה**¹³⁵. Bez toho, že by sme predtým Saula mali dôvod považovať za klamára, Samuelovi má čitateľ tendenciu dôverovať viac, už len preto, že je prostredníkom Hospodinovým.

Ak však zoberieme do úvahy, že Samuel Hospodinove slová nereprodukuje verbatim, dôvera v Samuela môže opäť klesnúť. Možno sa predsa len mýli Samuel. Posledné slovo teda bude mať čitateľ a jeho interpretácia. Dovoľujem si však znovu predostrieť, že intenciou textu je predstaviť Hospodina a Samuela v pozitívnom svetle, a Saula ako správne odsúdeného a zavrhnutého.

4.3.4 Saul: Vzťahy

Ako som už naznačila v predchádzajúcom texte, vzťahy Saula k Samuelovi, Hospodinovi a ľudu, hrajú pri rozvoji zápletky kľúčovú rolu. Aj keď sa o nich opäť explicitne nedozvieme skoro nič, z jednotlivých indícií v texte môže čitateľ vytušiť istý podstatný dysbalans, ktorý nakoniec bude Saula stáť mnoho. Saul namiesto toho, aby počúval hlas Hospodinov, počúva hlas ľudu. Takisto veľa vravné je, že Saul opakovane hovorí o *svojom ľude*, ale o *jeho*

¹³⁴ 1 Sam 15, 19

¹³⁵ 1 Sam 15, 20

(Samuelovom) *Bohu*. Saul sa, podľa všetkého, v oveľa väčšej miere, než je primerané jeho pozícii, orientuje na splnenie očakávania ľudu. Zatiaľ čo Boh je pre neho neznáma veličina, ktorej moc nerozumie, (vo svete hudby by sa dalo povedať, že na neho „nemá sluch“ – aj keď sa snaží sledovať melódiu udávanú Hospodinom vždy znovu a znovu Saula nachádzame mimo- nespieva tú istú pieseň ako Hospodin), ľud mu je blízky, a v pozícii kráľa nad ním sa cíti dobre a vo svojej koži. Snáď v interpretácii Saulovho správania sa nezájdem príliš ďaleko, ani keď povieme, že Saul sa k Hospodinovi vzťahuje skôr slepo a z povinnosti alebo zvyku, kdežto k ľudu prirodzene a s radosťou. Chce si však udržať priazeň obidvoch. V tomto stojí v ostrom kontraste k Samuelovi, ktorý reprezentuje správny postoj – Hospodin je pre neho všetkým, kdežto na názor ľudu nedbá.

4.3.5 Hospodin

Vo väčšine biblických naratívov sa stretne s podobnou charakteristikou naratívnej postavy Hospodina. Hospodin je postava plochá – v priebehu zápletky sa nemení, nevyvíja a nadto tajomná – o ňom samotnom sa dozvedáme len nezbytné minimum. Teda napriek tomu, že Hospodin je postava v starozákonných naratívoch dôležitá a podstatná, je vykreslená veľmi úsporne. Zreteľné sú však črty, ktorými sa odlišuje od ľudí – je vševedúci, všemocný, večný, nie je jeden z mnoha ale jediný a pod.

1 Sam 15 sa vo viacerých aspektoch vyznačuje netypickým vykreslením Hospodina, ktorý kolide s väčšinovým vykreslením Hospodina v biblických naratívoch – Hospodin ľutuje, že spravil Saula kráľom – jeho vzťah k Saulovi sa teda v tomto momente mení. Tento samotný fakt dáva taktiež vážnu výzvu Hospodinovej neomylnosti. Nevybral človeka, ktorý bol na kraľovanie nad jeho ľuďmi nevhodný? Nepoznal snáď Saula dokonale? Nie je nakoniec

Hospodinovou chybou, že sa na kráľovský stolec dostala osoba tohto postu nehodná? Na problematickosť Hospodinovej ľútosti poukazuje samotný text – prostredníctvom Samuela sa dozvieme, že Hospodin nie je človek, aby musel niečo želiť. Rozpor teda autor nechá zaznieť naplno už v rámci tohto naratívu.

O Hospodinovi sa v 1 Sam 15 nedozvieme nič priamou charakterizáciou- či už je to preto, že ho čitatelia ako „známu neznámu“ poznajú alebo je to dané zamierením pozornosti naratívu, ktorý sa sústreďuje na Saula a jeho hriech. Hospodin je priblížený je len prostredníctvom epiteta- **נְצַח יִשְׂרָאֵל**¹³⁶, ktoré je samo o sebe dosť nejasné a ktoré má snáď naznačovať, že Hospodin je to jadro a stred, ktorý robí Izrael zvláštnym a jedinečným, poprípade to, na čo (jediné) môže byť Izrael naozaj hrdý.

Pomocou naratívu sa ďalej dozvedáme, v čom má Hospodin záľubu: v počúvaní a poslušnosti viac ako v obetiach¹³⁷. Hospodin teda nie je typické kultické božstvo, s ktorým vzťah prebieha na úrovni výmenného obchodu „ja Tebe obete, Ty mne benefity“. Vzťah k Hospodinovi musí prebiehať na inej úrovni. O tom sa však Saul dozvedá tak trochu neskoro.

Taktiež je zreteľné, že starozákonný Hospodin nie je žiadny pacifista. Amálek má byť vyvraždený, vrátane žien, detí a zvierat pre chybu, čo spravil v dosť dávnej minulosti¹³⁸. Žiaden hlbší alebo vysvetľujúci dôvod sa čitateľ nedozvie, ostáva mu len spoľahnúť sa na dôveru, ktorú u neho Hospodin požíva a jeho rozhodnutie nezotázňovať.

¹³⁶ 1 Sam 15,29a

¹³⁷ 1 Sam 15,22

¹³⁸ 1 Sam 15,3

4.3.6 Hospodin: Vzťahy

Kontakt s Hospodinom sa v naratíve cení vysoko, jeho pokyny znamenajú istý úspech podniku, preto sú vyhľadávané a vzácne. Bezprostredne sa však v tomto príbehu s Hospodinom stretáva len Samuel. Ostatní sú odkázaní len na jeho sprostredkovanie.

Sám Saul, Hospodinov vyvolený a pomazaný, sa priameho slova Hospodina nedočká, natož jeho vyvolený ľud. Prečo Hospodin svojim slovom tak šetrí? Na túto otázku nám text nepovie – je ďaleko od jeho zamerania pohľadu. Otázky „prečo?“ sa v tomto texte na Hospodina nekladú – a to ani zo strany Saula.

Čitateľ je tým nabádaný zaujať podobný postoj – sám prijíma Hospodinovu zvrchovanú autoritu, a to aj napriek tomu, že v texte je vo vzťahu k Bohu v pozícii podobnejšej Saulovi ako Samuelovi – Hospodin je neznámy, jeho slová sú iba reprodukované. Vďaka textu sa však čitateľ môže nádejať, že rovnakú chybu neurobí – pochopil, že poslušnosť Hospodinovi je nadovšetko a vie, že neposlušnosť sa nevypláca. Naratív teda vstupuje aj do vzťahu Hospodina a čitateľa.

4.3.7 Rozprávač

Jediný, kto sa vo vzťahu k Hospodinu nerobí prešľapy (lebo k tomu ani nemá príležitosť – je mimo vlastného priebehu zápletky), je rozprávač. Svoju postavu Hospodina pozná ešte lepšie ako Samuel, jeho výpovede o ňom majú hodnotu faktu. Keď rozprávač povie, že Hospodin ľutoval, že Saula spravil kráľom, bez toho, že by to Hospodin v naratíve v priamej reči povedal,

zistujeme, že rozprávač vidí až do Hospodinovho vnútra – teda úplne všade. Ostatné cenné informácie o Hospodinovi nám ale nepovie.

4.3.8 Dávid

Zvláštnou postavou-nepostavou je v tomto naratíve Dávid, prvok, ktorý vôbec nie je treba k rozvoju zápletky, tvorí skôr akýsi „satelit“, postrádateľnú bočnú vetvu samotného príbehu. Stretne sa s ním iba v naznačení – v Samuelovom proroctve. V ňom sa Saul dozvedá, že Hospodin dá kráľovstvo Saulovmu blížnemu, lepšiemu ako on¹³⁹. To je dosť nejasné určenie, pre Saula určite nezrozumiteľné. Proroctvo ale ani nemá úmysel Saulovi jeho nástupcu predstaviť, skôr mu sprostredkovať, že bude vymenený niekým iným.

4.4 Zápletka alebo postava?

Nad naratívom 1 Sam 15 sa môžeme opýtať hojne rozoberanú otázku naratológov. Je tento naratív písaný kvôli zápletke alebo kvôli vykresleniu konkrétnej postavy? Sú tu postavy kvôli zápletke, alebo zápletka kvôli postave? Pre dominanciu zápletky by v tomto prípade svedčil drvivá prevaha opisu udalostí nad opisom postavy – väčšinu informácií sa o hlavnej postave Saulovi dozvedáme nepriamo – o tom, kto je Saul, vypovedajú hlavne udalosti, ktoré sú s jeho osobou spojené. Taktiež, autor nemá záujem vykresliť Saula zo všetkých alebo aspoň viacerých stránok – vieme o ňom len to, čo sa vzťahuje k zápletke tohto naratívu.

Z druhej strany zápletka, takisto aj všetky postavy sa vzťahujú práve k Saulovi ako svojmu ústrednému bodu. Saul je v celom priebehu naratívu v lúčoch reflektorov príbehu. Na tomto poli sledujeme, ako sa Saul

¹³⁹ 1 Sam 15, 28

vysporiadava so situáciou, ako ho hodnotia Hospodin a Samuel, ako to s ním nakoniec dopadne.

Za dominanciu postavy v tomto naratíve sú jednoznačne niektorí historicko-kriticky bádajúci biblisti – napr. podľa R. Masona¹⁴⁰, intenciou autora (Deuteronomistu) bolo vykresliť Saula v negatívnom svetle, za účelom odôvodniť náhradu pomazaného Saula pomazaným Dávidom, zároveň uviesť kontrastnú postavu ku kladnému hrdinovi Dávidovi.

Z pohľadu literárnej kritiky ale takto „ďaleko“ súdiť nemôžeme. Skutočné intencie autora sú nám neznáme, z textu priamo vyplýva len vzájomná závislosť zápletky a postavy – postava Saula je dôležitá pre rozvoj zápletky, zápletko je dôležitá pre vykreslenie postavy Saula.

4.5 Fokalizácia

V texte sa nestretáme so známami perceptuálnej fokalizácie, že by sme snáď sledovali priestor očami Samuela alebo Saula, o to viac bije do očí ideologická fokalizácia, ktorá pomáha tvoriť gradáciu zápletky: Samuel a Saul vidia uplynulé udalosti inak. Zatiaľ čo Saul sa považuje za nevinného, a nasledujúceho **וַיְהִי יְהוָה**, Samuel priebeh vojny s Amálekovcami hodnotí ako zlyhanie a zradu Hospodina. Rozdielne vzťahy voči fokalizovanému sa nakoniec harmonizujú – Saul prijme Samuelov (a Hospodinov) postoj voči minulosti. Tým zároveň mení hodnotenie samého seba.

V naratíve môžeme tušiť aj ideologickú orientáciu autora, aj keď je v texte zahrnutá len implicitne. Autor nám autoritatívne a bez priestoru na pochybnosti alebo alternatívu predkladá konkrétny svetonázor, typický pre svet starozákonných textov. Hospodin v ňom predstavuje jediného Boha,

¹⁴⁰ MASON, Rex, Propaganda and Subversion in the Old Testament, London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1997, str. 39

spravodlivého vládca, jeho vôľa rozhoduje o úspechu alebo neúspechu izraelských vojsk. Hospodina treba počúvať na slovo, opak alebo vlastné interpretácie sú zavrhnutiahodné. Tiež je zrejmé, že duchovná moc je v tomto naratíve predstavená ako prirodzene nadriadená svetskej.

4.6 Štýl

Naratív 1 Sam 15 má tendenciu skôr byť transparentný voči príbehu, na ktorý odkazuje, teda samotný jeho text, slovná kompozícia chce byť skôr nenápadná a nerušivá. Napriek tomu sa nevyhne použitiu nejakých stylistických figúr, ktoré dotvárajú a umocňujú naratív. Mnohé z nich zostávajú pre nás skryté – nedokážeme napríklad oceniť použitie mnohých nezvyčajných, viacznačných alebo za seba odkazujúcich slov.

Jazyková stránka naratívu však (zrozumiteľne aj pre nás) vystupuje dopredu vo vv. 22-23, kde Samuel náhle zmení štýl svojho preslovu na poetickejší. Rytmus je pravidelnejší, Samuel používa rétorické figúry ako básnickú otázku¹⁴¹, paralelizmus¹⁴² a synekdochu¹⁴³. Pátos, ktorý tým výpoveď získa, upozorňuje je jej dôležitosť – čitateľ zbystrí zrak.

Naratív vo veľkom rozsahu pracuje s *opakovaním* (repetíciou)- staroveký autor sa nebojí hromadeniu rovnakých výrazov a tém, dokonca v dialógu Samuela a Saula sa stretávame s opakovaním celých viet – takmer verbatim. Ešte výraznejšie je opakovanie kľúčových slov (Leitwörter). V tomto texte R. Alter identifikuje tri kľúčové slová – *počúvať*, *hlas*, *slovo*¹⁴⁴. Na začiatku naratívu je Saul označený ako ten, kto má *počúvať* slová Hospodinove, po určitých udalostiach počujeme Hospodina povedať, že Saul Jeho *slová*

¹⁴¹ 1 Sam 15, 22a Má vari Hospodin takú záľubu v zápaloch a zábitkoch ako v poslušnosti voči hlasu Hospodina?

¹⁴² 1 Sam 15, 22b Počúvanie je lepšie ako obeť, a poslušnosť (je lepšia) ako tuk baranov.

¹⁴³ 1 Sam 15, 23b ... poslušnosť (je lepšia) ako *tuk baranov*.

¹⁴⁴ ALTER, Robert, *The Art of Biblical Narrative*, Basic Books, 1981, str. 93

nevyplnil – čo je aj hlavná Samuelova výčitka voči Saulovi. Ďalším rozvinutím konfliktu medzi Saulom a Samuelom je spor o tom, koho *hlas* Saul *poslúchal*.

Celkovo sa v tomto texte stretneme krátkrát s použitím termínu *poslúchať*, krátkrát *hlas*, krátkrát *slovo*. Pozoruhodné sú však nie len vysokou frekvenciou použitia v texte, ale podieľajú sa aj na základnej štruktúre naratívu. Sledovaním kľúčových slov v tomto naratíve sledujeme zároveň hlavné udalosti príbehu.

V texte sa ďalej stretávame so synekdochou – v expozícii sú aktivity celého vojska – 210 000 ľudí zástupne prisudzované Saulovi – Saul prišiel až k mestu Amáleka a postavil zálohu v doline¹⁴⁵, Saul bil Amálekovcov od Chavíly až po Šúr¹⁴⁶; metonymiou – Amálek sa postavil Izraelu *do cesty*¹⁴⁷, Saul vykonal kliatbu...*ústami meča*¹⁴⁸, Hospodin ho poslal *na cestu*¹⁴⁹, Samuel ho nevidel až *do dňa svojej smrti*¹⁵⁰.

Samuel charakteristicky používa vznešenejší štýl rozprávania, Saulov prejav oproti Samuelovmu vyznieva skôr neohrabane.

Samuel s obľubou používa aj iróniu: „Čo je to za hlas oviec, v mojich ušiach a hlas dobytky, ktorý počujem?“¹⁵¹ – predstiera tak naivitu a tým zároveň šikovne vyzýva Saula k vysvetleniu, čo to má znamenať, prečo amálekovské zvieratá ešte žijú. Ironické nádych má aj pripomenutie Saulovi, že on, veľký muž, a nadto izraelský kráľ, sa cíti vo svojich očiach malý.¹⁵²

¹⁴⁵ 1 Sam 15, 5

¹⁴⁶ 1 Sam 15, 7

¹⁴⁷ 1 Sam 15, 3

¹⁴⁸ 1 Sam 15, 8

¹⁴⁹ 1 Sam 15, 18

¹⁵⁰ 1 Sam 15, 35

¹⁵¹ 1 Sam 15, 13 (preslov má zároveň štruktúru paralelizmu)

¹⁵² 1 Sam 15, 5

Pripodobnenie (*simile*) je tiež z úst Samuelových, adresované Agagovi: „Ako spravil ženy bezdetnými tvoj meč, tak bude i tvoja matka bezdetná medzi ženami.“¹⁵³

Samuelove vstupy majú celkovú štruktúru prorockej reči - používa úvodné prorocké formuly: „Hospodin ma poslal“¹⁵⁴, „takto hovorí Hospodin mocností“¹⁵⁵, „dovoľ mi, aby som ti oznámil, čo mi Hospodin v noci hovoril“¹⁵⁶, reprodukuje odkaz Hospodina, pokračuje obvinením Saula z hriechu voči Hospodinovi a vynesie, v mene Hospodinovom, definitívny súd.

¹⁵³ 1 Sam 15, 33

¹⁵⁴ 1 Sam 15, 1

¹⁵⁵ 1 Sam 15, 2

¹⁵⁶ 1 Sam 15, 16

Zhrnutie a záver

Kontroverzná postava Saula, samotný „zlomový“ naratív 1 Sam 15, v ktorom sa vyvolený Saul stáva zavrhnutým Saulom, aj mnohé nejasnosti s tým spojené, činia z 1 Sam 15 objekt záujmu mnohých biblistov.

Mojou snahou bolo predstaviť daný text z naratologickej perspektívy. Tá mi umožnila venovať sa literárnej stránke naratívu 1 Sam 15 – všímať si jeho štruktúru, stavebné bloky. V tejto práci sa ich snažím identifikovať a bližšie popísať, bez toho, aby som ich širšie interpretovala. Načrtnutiu určitých interpretačných rozcestí však nebolo možné sa vyhnúť, vzhľadom na mnohé nejasné miesta naratívu.

Vďaka naratologickej metóde som sa mohla danému textu pozrieť „bližšie na zúbky“ – vzťahnutie jednotlivých naratologických kategórií na text umožňuje sústrediť sa na detaily, ktoré bežný čitateľ, nadto poslucháč, nezaregistruje. Tak pred nami vyvstáva naratív plastickejšie a farebnejšie – mohli sme sa naplno ponoriť do jeho sveta.

Samotný naratív sa nám pred očami premieňa ako jedna z tých pohľadníc, na ktoré keď sa pozrieme z jedného uhla ukážu jeden obrázok, z druhého uhla druhý: Saul považuje svoj boj s Amálekovcami za „košer“ pred Hospodinom, Samuel presne naopak. Naratív ani náhodou neuvažuje o možnosti, že by obidve perspektívy mohli byť relatívne pravdivé. Čitateľ sa tým ocitá v napätí: komu veriť? Koho náhľad na vec je ten správny? Keďže odpoveď neprichádza prostredníctvom indícií rozprávača, čitateľ je nútený orientovať sa podľa autority a hodnovernosti postáv. V tomto prípade index hodnovernosti Hospodina a Samuela ďaleko prevyšuje hodnovernosť a autoritu Saula. To

ostatne uznáva aj Saul sám – vzdáva sa svojho pohľadu na vykonanie kliatby a prosí o odpustenie. To mu však nie je dopriate, len „náplast“ toho, že mu Samuel vzdal poctu pred ľuďom. Saulovi ostane ľud, ktorého hlas počúval, ale nikto iný. Posledné verše naratívu naznačujú definitívny rozchod Samuela so Saulom, ale aj Hospodina so Saulom.

Zoznam literatúry

- ALTER, Robert, *The Art of Biblical Narrative*, Basic Books, 1981
- AMIT, Yairah, *Reading Biblical Narratives: Literary Criticism and the Hebrew Bible*, Minneapolis: Fortress, 2001
- ARISTOTELÉS, *Poetika*, Praha: Svoboda, 1996
- BAR-EFRAT, Shimon, *Narrative Art in the Bible*, London: T&T Clark, 2004
- BERLIN, Adele, *Poetics and Interpretation of Biblical Narrative*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1994
- BibleWorks, version 7.0.012g, 2006
- Biblia, *Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy*, Liptovský Mikuláš: Tranoscius, 1978 (preklad redakčnej komisie Slovenskej evanjelickej cirkvi a.v.)
- FORESTI, F., *The Rejection of Saul in the Perspective of the Deuteronomistic School: A Study of 1 Sm 15 and Related Texts*, *Studia Theologica – Teresianum* 5, Roma: Teresianum, 1984
- GERBRANDT, Gerald, Eddie, *Kingship According to the Deuteronomistic History*, Atlanta: Scholars Press, 1986
- GREEN, Barbara, *How Are the Mighty Fallen? A Dialogical Study of King Saul in 1 Samuel*, London: Sheffield Academic Press, 2003
- GUNN, M. David, *The Fate of King Saul: An Interpretation of a Biblical Story*, Sheffield: JSOT Press, 1980
- HALPERN, Baruch, *Erasing History: The Minimalist Assault on Ancient Israel*, in: Long V. Philips, *Israel's Past in Present Research*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1999, str. 415–426
- CHATMAN, Seymour, *Story and Discourse*, New York: Cornell University Press, 1980

- JAVORNICKÝ, David, Kategorie postavy v poetice starozákonních narativů, in: FILIPI Pavel (vyd.), *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*, SAT č.13, Jihlava: Mlýn, 02/2008, str. 159–179
- JAVORNICKÝ, David, Zápletka v poetice starozákonních narativů, in: FILIPI Pavel (vyd.), *Tesáno do kamene, psáno na pergamen, tištěno na papír*, SAT č.13, Jihlava: Mlýn, 02/2008, str. 180–206
- KLEIN, Ralph, W., *1 Samuel, Word Biblical Commentary Volume 10*, Waco, Texas: Word Books, 1983
- LONG, Philips, *The Reign and Rejection of King Saul: A Case for Literary Coherence*, Atlanta: Scholar Press, 1989
- MASON, Rex, *Propaganda and Subversion in the Old Testament*, London: Society for Promoting Christian Knowledge, 1997
- Mc CARTER, Peter, K., *I. Samuel: A New Translation With Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 1980
- NICHOLSON, Sarah, *Three Faces of Saul: An Intertextual Approach to Biblical Tragedy*, London: Sheffield Academic Press, 2002
- RIMMON-KENANOVÁ, Shlomit, *Poetika vyprávění*, Brno: Host, 2001
- RÖMER, Thomas, *The So-Called Deuteronomistic History*, New York: T&T Clark, 2005
- SCHÖKEL, Alonso, Narrative Art in Joshua – Judges – Samuel – Kings, in: LONG, Philips, *Israel's Past in Present Research*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1999, str. 255–278
- SCHOLES, Robert, PHELAN, James, KELLOG, Robert, *The Nature of Narrative*, Oxford: Oxford University Press, 2006
- SMITH, Henry, P., *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Samuel*, Edinburgh: T&T Clark, 1992
- TODOROV, Tzvetan, *Poetika prózy*, Praha: Triáda, 2000

ROBINSON, Guana, Let Us Be Like the Nations: A Commentary on the Book of 1 and 2 Samuel, Grand Rapids: W.B. Eerdmans, 1993

WEINFELD, Moshe: Deuteronomy and the Deuteronomic School, Oxford: Claredon, 1972

Prílohy

Elektronická verzia diplomovej práce